

Utjecaj ulaska u Europsku carinsku uniju na vanjskotrgovinsku razmjenu RH

Cerovski, Iva

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Economics and Business / Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://urn.nsk.hr/urn:nbn:hr:148:125683>

Rights / Prava: [Attribution-NonCommercial-ShareAlike 3.0 Unported/Imenovanje-Nekomercijalno-Dijeli pod istim uvjetima 3.0](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-05-20**

Repository / Repozitorij:

[REPEFZG - Digital Repository - Faculty of Economics & Business Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu

Ekonomski fakultet

Preddiplomski stručni studij

Poslovna ekonomija – smjer Trgovinsko poslovanje

**UTJECAJ ULASKA U EUROPSKU CARINSKU UNIJU NA
VANJSKOTRGOVINSKU RAZMJENU RH**

Završni rad

Iva Cerovski

Zagreb, lipanj 2023.

Sveučilište u Zagrebu
Ekonomski fakultet
Preddiplomski stručni studij
Poslovna ekonomija – smjer Trgovinsko poslovanje

**UTJECAJ ULASKA U EUROPSKU CARINSKU UNIJU NA
VANJSKOTRGOVINSKU RAZMJENU RH**

**IMPACT OF ACCESS TO THE EUROPEAN CUSTOMS
UNION ON THE FOREIGN TRADE EXCHANGE OF THE
REPUBLIC OF CROATIA**

Završni rad

Student: Iva Cerovski

JMBAG: 0067629568

Kolegij: Osnove hrvatskog gospodarstva

Mentor: izv. prof. dr. sc. Tomislav Sekur

Zagreb, lipanj 2023.

Ime i prezime studenta/ice

IZJAVA O AKADEMSKOJ ČESTITOSTI

Izjavljujem i svojim potpisom potvrđujem da je _____
(vrsta rada)

isključivo rezultat mog vlastitog rada koji se temelji na mojim istraživanjima i oslanja se na objavljenu literaturu, a što pokazuju korištene bilješke i bibliografija. Izjavljujem da nijedan dio rada nije napisan na nedozvoljen način, odnosno da je prepisan iz necitiranog rada, te da nijedan dio rada ne krši bilo čija autorska prava. Izjavljujem, također, da nijedan dio rada nije iskorišten za bilo koji drugi rad u bilo kojoj visokoškolskoj, znanstvenoj ili obrazovnoj ustanovi.

Student/ica:

U Zagrebu, _____

(potpis)

SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Predmet i cilj rada.....	1
1.2. Izvori podataka i metode istraživanja.....	1
1.3. Sadržaj i struktura rada.....	2
2. TEORIJSKI OKVIR VANJSKE TRGOVINE	3
2.1. Pojam i značaj vanjske trgovine	3
2.2. Povijest i teorije vanjske trgovine	6
2.2.1. Merkantilizam	7
2.2.2. Teorija apsolutnih prednosti	8
2.2.3. Teorija komparativnih prednosti	9
2.2.4. Hecksher-Ohlinova teorija.....	11
2.2.5. Suvremene teorije vanjske trgovine	12
2.3. Značaj svjetske trgovinske organizacije - WTO.....	12
3. INSTRUMENTI VANJSKOTRGOVINSKE POLITIKE	15
3.1. Glavne značajke i podjela instrumenata	15
3.2. Carinska trgovinska zaštita.....	17
3.2.1. Carina, prelevmani i superprelevmani.....	17
3.3. Necarinska trgovinska zaštita	23
4. ANALIZA VANJSKOTRGOVINSKE RAZMJENE RH PRIJE I NAKON ULASKA U EUROPSKU CARINSKU UNIJU.....	26
4.1. Robna razmjena Republike Hrvatske prije punopravnog ulaska u EU	27
4.1.1. Robna razmjena RH s ekonomskim grupacijama.....	28
4.1.2. Države partneri u robnoj razmjeni RH	29
4.1.3. Robna razmjena prema djelatnostima	29
4.2. Robna razmjena Republike Hrvatske nakon punopravnog ulaska u EU	31
4.2.1. Robna razmjena RH s ekonomskim grupacijama.....	33
4.2.2. Države partneri u robnoj razmjeni RH	34
4.2.3. Robna razmjena prema djelatnostima	35
5. ZAKLJUČAK	39
LITERATURA.....	40
POPIS SLIKA	43
POPIS TABLICA.....	43

1. UVOD

Vanjska trgovina predstavlja gospodarsku djelatnost koja se bavi razmjenom robe i usluga s inozemstvom. Glavna podjela vanjskotrgovinske razmjene je prema užem i širem smislu trgovanja. Uži smisao podjele vanjskotrgovinske razmjene odnosi se na razmjenu robom između gospodarskih subjekata koji djeluju iz različitih država. Uz međunarodnu robnu razmjenu, širi smisao vanjskog trgovanja obuhvaća i promet ljudi (npr. promet turista ili putovanja radi poslovnih sastanaka), promet kapitala (npr. novac), prijenos informacija (telekomunikacije), te razmjena gospodarskih usluga koja se još naziva i nevidljivim uvozom i izvozom. Najčešći predmeti razmjene su proizvodi široke potrošnje poput hrane te kapitalna dobra poput strojeva i sirovina. Slobodan protok dobara, usluga i ljudi svjetsku proizvodnju svodi na njen maksimum, te istodobno donosi korist svim državama. Svaka država koja je dio trgovinske razmjene nameće svoja ograničenja i uvjete. Nametnuti uvjeti i ograničenja štete slobodnom protoku međunarodne trgovine. Glavna podjela instrumenata trgovinske politike je na carinske i necarinske instrumente zaštite u trgovini. Sloboda tokova međunarodne ekonomske razmjene ograničava se raznim ekonomskim politikama koje djeluju kroz razne mehanizme. Na trgovinsku razmjenu RH znatno je utjecao ulazak u punopravno članstvo EU 2013. godine. Ulaskom u EU, Hrvatska postaje dio carinske unije i time joj se otvaraju brojne pogodnosti poput ukidanja naplate carina unutar carinske unije. Nakon ulaska u punopravno članstvo EU, RH bilježi porast vanjskotrgovinske trgovinske razmjene, osim iznimno 2019. godine radi nastanka COVID-19 krize koja je negativno utjecala na cjelokupno svjetsko gospodarstvo.

1.1. Predmet i cilj rada

Predmet završnog rada je vanjskotrgovinska razmjena RH, te sve promjene koje su se dogodile unutar trgovinskog sustava nakon ulaska RH u punopravno članstvo EU (1.7.2013.). U radu će se dati teorijski uvid u okvir vanjske trgovine, samu povijest, pojam i značaj vanjske trgovine te će biti navedeni najvažniji instrumenti vanjskotrgovinske politike. U konačnici rada, biti će napravljena analiza utjecaja ulaska RH u EU na vanjskotrgovinsku razmjenu.

Cilj ovog završnog rada je istražiti promjene u vanjskotrgovinskom poslovanju RH koje su se dogodile uslijed ulaska u punopravno članstvo EU.

1.2. Izvori podataka i metode istraživanja

Prilikom izrade teorijskog dijela rada korištena je znanstvena i stručna literatura koja se bavi problematikom obrađenom u radu, web-stranice te izvješća o vanjskotrgovinskoj razmjeni. Za

analizu utjecaja ulaska RH u EU na vanjskotrgovinsku razmjenu korišteni su podatci sa web-stranica Državnog zavoda za statistiku (DZS). U teorijskom i istraživačkom dijelu rada korištene su sljedeće metode: metoda sinteze, metoda analize, induktivne metode, metoda dedukcije i meto interpretacije.

1.3. Sadržaj i struktura rada

Rad je strukturiran u pet međusobno povezanih poglavlja. U uvodu će se detaljno opisati predmet i cilj rada te metode istraživanja koje će se koristiti prilikom izrade ovog završnog rada. U drugom poglavlju obraditi će se pojam i značaj te povijest i glavne teorije vanjske trgovine. Također, u drugom poglavlju dati će se uvid u značaj svjetske trgovinske organizacije. Trećim poglavljem istaknuti su instrumenti vanjskotrgovinske politike, prikazane su glavne značajke i podjela instrumenata. Četvrto poglavlje je u konačnici analiza vanjskotrgovinske razmjene Republike Hrvatske prije i nakon ulaska u punopravno članstvo EU. U posljednjem poglavlju prikazan je kratak pregled svih spoznaja do kojih je došlo prilikom obrade podataka koji su značajni za temu ovog završnog rada.

2. TEORIJSKI OKVIR VANJSKE TRGOVINE

2.1. Pojam i značaj vanjske trgovine

Vanjska trgovina predstavlja gospodarsku djelatnost koja se bavi razmjenom robe i usluga s inozemstvom. Odnosno, vanjska trgovina obuhvaća sveukupnu razmjenu materijalnih i nematerijalnih dobara među državama koje sudjeluju u trgovinskoj razmjeni (Andrijanić, 2001).

Vanjskotrgovinsku razmjenu moguće je podijeliti prema užem i širem smislu trgovanja. Uži smisao podjele vanjskotrgovinske razmjene odnosi se na razmjenu robom između gospodarskih subjekata koji djeluju iz različitih država. Predmet razmjene prema užem smislu vanjskotrgovinske razmjene predstavlja roba koja napušta granicu domaće države i prelazi carinsku crtu tj. državnu granicu jedne države ili više njih ovisno o tome koje je krajnje odredište robe koja se izvozi. Uz međunarodnu robnu razmjenu, širi smisao vanjskog trgovanja obuhvaća i promet ljudi (npr. promet turista ili putovanja radi poslovnih sastanaka), promet kapitala (npr. novac), prijenos informacija (telekomunikacije) te razmjena gospodarskih usluga koja se još naziva i nevidljivim uvozom i izvozom (Grgić i Bilas, 2008). Ukupna robna razmjena jedne države sa drugim državama čini vanjskotrgovinsku razmjenu, dok se ukupna razmjena među državama cijelog svijeta naziva međunarodnom razmjenom. Odnosno, međunarodna razmjena obuhvaća cjelokupnu razmjenu na globalnom tržištu. Vanjska trgovina se temelji na razmjeni materijalnih dobara (robe), ali također obuhvaća i provođenje neproizvodnih i proizvodnih usluga. Neproizvodne i proizvodne usluge obuhvaćaju: usluge transporta, špeditorske, aerodromske i lučke usluge, usluge skladištenja robe, usluge osiguranja, usluge oplemenjivanja (prerada, dorada i obrada robe), bankovne usluge, usluge provjere kvalitete robe itd. (Andrijanić i Pavlović, 2016). Navedene usluge provode se za račun i prema nalogu gospodarskih subjekata koji djeluju na inozemnim tržištima. Zaključno, vanjska trgovina uz razmjenu sirovina i proizvoda ujedno omogućuje i trgovanje intelektualnim uslugama i specijaliziranim kadrovima među državama koje su sudionice trgovinske razmjene.

Trgovinska razmjena koja se odvija na domaćem tržištu unutar granica određene države znatno pridonosi razvoju proizvodnih pogona i nacionalnog gospodarstva. Razvoj proizvodnih pogona i razvoj nacionalnog gospodarstva znatno je utjecao na povećanje razmjene raznolike robe među državama koje sudjeluju u vanjskotrgovinskoj razmjeni. Daljnji rast i razvoj međunarodne trgovine bio je potaknut kapitalističkom proizvodnjom (Ljubić, 1994). Pojavom

kapitalističke proizvodnje tadašnje manufakture bile su zamijenjene strojevima i time započinje proizvodnja masovnih serija proizvoda.

Funkcija unutarnje trgovine identična je kao i vanjske. Njena glavna funkcija je uloga posrednika između onih koji proizvode (industrija, proizvođači) i onih koji kupuju (kupci i potrošači). U ulozi posrednika unutarnja i vanjska trgovina posreduje na tri različita načina: interpersonalno, interlokalno i intertemporalno.

Interpersonalnim načinom posreduje se između potrošača i proizvođača koji mogu biti pravna ili fizička osoba, kao što i sam naziv govori radi se o posredovanju između osoba (lat. *persona* – osoba). Potrošači i proizvođači mogu se svaki puta drugačije pojavljivati na tržištu. Jednom mogu biti u ulozi proizvođača koji predstavlja izvršitelja i organizatora procesa proizvodnje određene robe, dok se drugi puta na tržištu mogu pojaviti kao kupci / potrošači koji kupuju određenu robu (Matić, 2016). Prilikom interpersonalnog načina posredovanja unutarnja i vanjska trgovina predstavljaju odnos između sveukupne ponude i potražnje na tržištu.

Prilikom interlokalnog posredovanja unutarnja i vanjska trgovina povezuju mjesto na kojem se roba proizvodi i mjesto na kojem se nalazi potražnja. Ponekad udaljenost između proizvođača i kupca / potrošača bude veća, a ponekad manja. Vrlo je važno da se tijekom transporta robe od točke A (polazište / proizvođač), pa do točke B (odredište / kupac / potrošač) rukuje stručno (Andrijanić, 2005). To znači da bi roba na krajnje odredište trebala doći u stanju u kakvom je i poslana. Kako bi to bilo moguće roba u transportu se osigurava od: rasipa (šećer, žitarice), loma (stakleni proizvodi), kvarenja (prehrambeni proizvodi i voće) i vanjskih utjecaja, također vrlo je bitno da se roba preveze pogodnim sredstvima. Neovisno o tome radi li se o unutarnjoj ili vanjskoj trgovini obje snose rizik koji je prisutan prilikom prijevoza robe od polazišta, pa sve do krajnjeg odredišta.

Posljednje, intertemporalno posredovanje dolazi od lat. riječi *tempus* što označava vrijeme, kod ovog posredovanja unutarnja i vanjska trgovina preuzima odgovornost za poslove koji se moraju obaviti radi zadanog vremenskog razmaka. Vremenski razmak traje od završetka proizvodnje robe, pa sve do njene potrošnje. U praksi, roba se vrlo rijetko prodaje odmah nakon što se proizvede, osim u slučajevima kada se radi o robi koja je sklona kvarenju, prehrambenim artiklima sa kraćim rokom valjanosti te preparatima i medicinskim lijekovima koji su prijeko potrebni (Andrijanić i Pavlović, 2016). Kako bi trgovanje bilo što uspješnije robu treba otkupljivati onda kada se ona najviše nudi na tržištu, a prodavati je u trenutku kada se najviše traži. Prilikom intertemporalnog posredovanja suvremena tehnologija dobila je izuzetnu

važnost. Svojim djelovanjem omogućava da se roba i proizvodi čuvaju u posebno izgrađenim prostorijama te da prilikom skladištenja ne gube svoj prvobitni izgled i uporabnu vrijednost (Grgić i Bilas, 2008). Prostorije za čuvanje mogu biti: skladišta, hladnjače (skladištenje ribe), silosi (skladištenje žitarica) i dr. Skladištenjem robe i proizvoda trgovina omogućuje da se oni u potrebnom trenutku i potrebnim količinama postave na strano ili domaće tržište.

Vanjska se trgovina po brojim značajkama razlikuje od unutarnje:

- Protežanjem vanjske trgovine na monetarne i vanjskotrgovinske sustave omogućuje joj reguliranje platnim i trgovinskim sporazumima,
- Vanjsku trgovinu predstavlja kompleksna osiguranja i tehnike plaćanja te naplata ugovorenih poslova,
- Države vlastitim deviznim sustavom uređuju kreditne odnose s inozemstvom i vlastiti platni promet te na taj način sprječavaju uporabu konvertibilnih deviznih sredstava i njihov nekontrolirani odljev,
- Vanjska trgovina je pod praćenjem mnogobrojnih međunarodnih pravila i konvencija, nakon toga što ih je određena država ratificirala i time uvrstila u međunarodnu razmjenu,
- U vanjskoj trgovini istaknuti su poslovni rizici te oni postoje u svim oblicima i vrstama trgovinskog prometa, zbog toga je politika osiguranja vrlo važna i sastavni je dio poslovne politike svakog poduzeća koje se bavi vanjskotrgovinskom djelatnošću prometa,
- Promet vanjske trgovine je pod nadzorom posebnog sustava koji prati kretanje proizvoda, roba i usluga u međunarodnoj trgovini te se o njenom kretanju vodi posebna statistika koja prikazuje podatke za uspoređivanje i praćenje robne razmjene, razmjenu po robnim skupinama, količinama, vrijednostima i dr. ,
- Vanjska trgovina nailazi na politička i ekonomska ograničenja koja se provode kroz: kontrolu razmjene te carinska i necarinska ograničenja (kontingenti) (Andrijanić, 2001).

Glavni cilj vanjske trgovine je kupovina, odnosno uvoz robe po najpovoljnijim uvjetima. Uvoz se odnosi na robu, proizvode i usluge kojih nema dovoljno na domaćem tržištu, a istodobno postoji velika potražnja za njima. Važno je da se vanjskotrgovanje odvija odgovorno te da se prilikom trgovanja poštuje etika, običaji i načela. Primjenom etike u poslovanju stvaraju se dugoročne poslovne suradnje, održava se kredibilitet te se pružaju razne mogućnosti (Matić, 2016).

2.2. Povijest i teorije vanjske trgovine

Međunarodno poslovanje sastavni je i neizostavni dio ekonomskog poslovanja, te ono predstavlja cjelokupne ekonomske transakcije koje se sklapaju među državama. Najčešći predmeti razmjene su proizvodi široke potrošnje poput hrane te kapitalna dobra poput strojeva i sirovina (Jurčić, Bilas, Franc, 2015). Ostale transakcije koje su također dio međunarodnog poslovanja uključuju usluge, primjerice putničke usluge ili usluge plaćanja патената. Obavljanje transakcija uvelike je olakšano međunarodnim financijskim plaćanjima u kojem glavnu ulogu imaju središnje banke trgovačkih država te privatni bankarski sustavi.

Razmjena dobara i usluga kod pojedinih naroda smatra se vjekovnom praksom. Vjekovna praksa trgovanja stara je isto koliko i ljudska povijest. Međutim, međunarodna razmjena odnosi se na razmjenu dobara i usluga između različitih država, a objašnjenja i izvještaji u svezi takve razmjene započinju tek nakon uspona moderne nacionalne države, tj. krajem europskog srednjeg vijeka. Nakon uspona moderne nacionalne države brojni su filozofi i politički mislioci započeli istraživati funkciju nacija, a pritom je razmjena s drugim državama postala glavna tema njihovih istraživanja (Jurčić, 2015). Najraniji pokušaj opisa funkcije međunarodnog trgovanja unutar nacionalističkog tijela poznat je pod nazivom merkantilizam. Najstarija grana ekonomske misli je trgovačka politika i teorija međunarodne trgovine. Još od doba Grka, pa sve do danas brojni filozofi, ekonomisti, vladini dužnosnici i intelektualci razmišljali su o glavnim sastavnicama trgovine među državama. Osim glavnih odrednica trgovine pokušavali su odrediti koja je trgovinska politika najbolja ovisno o stanju u kojem se država nalazi, te su se pitali donosi li razmjena štetu ili korist cjelokupnoj naciji (Bastiat, 1996). Od doba starih grčkih teoretičara i filozofa postojalo je dvostruko tumačenje trgovine: prihvaćanje prednosti međunarodnog trgovanja, ali sa zabrinutosti da će inozemna konkurencija štetiti domaćoj industriji, radnicima i kulturi. Unatoč ponderima koji se dodaju ukupnom dobitku od razmjene ili o gubitcima onih koji su oštećeni uvozom robe, različiti su analitičari došli do spoznaje poželjnosti uvođenja slobodne razmjene. Ekonomisti su slobodnu razmjenu usporedili sa tehnološkim napretkom. Oni smatraju da postoji mogućnost štete od slobodne razmjene na uskim interesima, ali da je ipak isplativija opća korist za društvo koja se omogućuje slobodnom trgovinom (Roberts, 2001). Intenzivne rasprave o današnjem načinu trgovanja dokazuju kako svojstvene napetosti u dvostrukom pogledu na trgovinu i dalje nisu prevladane.

Najstarija gledišta teorije koja se vežu uz vanjskotrgovinsku razmjenu potječu iz doba merkantilizma, iz perioda od XVII. do XVIII. stoljeća. Krajem XVIII. stoljeća definira se teorija apsolutnih prednosti kojoj je predvodnik Adam Smith te je ona prva čista i prava teorija

očitovanja vanjskog sustava trgovanja. Na temeljima teorije apsolutnih prednosti razvija se teorija komparativnih prednosti. Teorija komparativnih prednosti razvija se u XIX. stoljeću, a danas predstavlja osnovicu prema kojoj nastaju suvremene teorije međunarodne razmjene. Teorija apsolutnih prednosti zajedno sa teorijom komparativnih prednosti i Heckscher-Ohlin teorijom pripada klasičnoj teoriji vanjske trgovine. Uzroci se u međunarodnoj razmjeni više nisu mogli objasniti klasičnim teorijama te se iz tog razloga javljaju nove teorije međunarodne razmjene. Neke od novih teorija su: gravitacijski model, Linderova teorija, teorija ekonomije opsega proizvodnje i dr. Navedene, nove teorije poznatije su pod nazivom suvremene teorije međunarodne razmjene (Matić, 2016).

2.2.1. Merkantilizam

Pojam merkantilizam potječe od lat. riječi *mercator* što znači trgovac. Predstavlja skup tekstova, praktičnih savjeta i gledišta pojedinih filozofa, analitičara i ekonomista u kojima se vodi rasprava o načinu stjecanja bogatstva. Glavno sredstvo plaćanja za vrijeme merkantilizma bio je zlatni i srebrni novac (Matić, 2016). Bogatstvo države i pojedinaca počelo se mjeriti dostupnom količinom zlatnog i srebrnog novca tj. plemenitih kovina. Cilj svake države postaje pribavljanje što većih količina plemenitih kovina jer bi time ujedno i njeno bogatstvo bilo veće. Pojedine države imale su vlastite rudnike zlata i srebra i tako su gomilale vlastito bogatstvo. Također, postojale su i države koje nisu bile bogate rudnicima te su one svoje bogatstvo gomilale priljevom plemenitih kovina iz inozemstva. Plemenite kovine mogle su se pribaviti na razne načine, a jedan od tih načina bile su: pljačke, gusarenja i među kolonijalni ratovi. Posljednji način pribavljanja plemenitih metala bila je vanjska trgovina, u slučaju da država izvozi više nego što uvozi. Merkantilisti su smatrali da je borba za trgovinski višak u razmjeni s inozemstvom opravdana jer je rezultat toga povećanje bogatstva države. Stoga, merkantilisti su smatrali da se izvoz treba podupirati, dok se istovremeno uvoz strane robe treba spriječiti. U ranim počecima merkantilizma od trgovaca se zahtijevalo da imaju pozitivnu bilancu u trgovinskoj razmjeni s inozemstvom. Daljnjim razvojem teorije merkantilizma došlo je do spoznaje da je korisnije ostvarivati pozitivnu trgovačku bilancu cjelokupne države, a ne samo pojedinca (Andrijanić, 2001). Kako bi se cilj pozitivne trgovačke bilance ostvario bio je razvijen cijeli niz vanjskotrgovinskih instrumenata. Neki od tih instrumenata su u uporabi i danas. Najvažniji vanjskotrgovinski instrumenti za vrijeme merkantilizma bili su: državni monopoli, visoke uvozne carine, zabrane i količinska ograničenja uvoza gotovih proizvoda te zabrana iseljavanja obrazovanog stanovništva. Prema merkantilističkoj teoriji u vanjskotrgovinskoj razmjeni ne može biti ostvarena obostrana korist, već dok jedna strana dobiva druga gubi.

Kolonijalna je politika također imala veliku važnost u funkciji ostvarivanja pozitivnog salda bilance. Stoga, državama je bio glavni cilj osvojiti što više kolonija iz kojih bi crpile sirovine koje su potrebne za industriju u metropolama. Nakon osvojenja kolonije, država bi svoj izvoz skupih industrijskih proizvoda usmjerila prema njoj te na taj način ostvarila pozitivan saldo vanjskotrgovinske bilance. Unatoč pogrešnim filozofijama i pretpostavkama te greškama u vanjskotrgovinskoj politici pojavila se nova filozofija Davida Hume (Matić, 2016). Svojom teorijom David Hume dokazao je nemogućnost konstantnog povećanja zaliha plemenitih kovina zbog toga što je nemoguće ostvariti konstantni suficit na računu bilance plaćanja.

2.2.2. Teorija apsolutnih prednosti

Tijekom 18. stoljeća Britanija je bila vodeća svjetska kolonijalna, trgovačka, industrijska i vojna sila. Britanija sve većim razvojem industrije ističe svoje nezadovoljstvo prema merkantilizmu. Izražavanje nezadovoljstva odnosi se na to da Britanija želi slobodno izvoziti i u ostale države, po cijelome svijetu, a ne samo u vlastite kolonije. U većini država tog vremena i dalje se provodila merkantilistička državna kontrola vanjskotrgovinske razmjene koja Britaniji nije odobrala način trgovanja na koji ona želi (Matić, 2016). Razvijena liberalna filozofija navodi temelje za teorijsko opravdanje načela slobodne trgovine. Liberalni filozofi u svojim temeljima objašnjavaju da se svim državama treba omogućiti ravnopravnost i slobodno trgovanje, da svaki pojedinac treba imati pravo na izbor vlastitog zanimanja, da se trebaju ukinuti sve dosadašnje feudalne zabrane te unutarnja ograničenja razmjene i razlozi zbog kojih dolazi do poticanja podjele rada. Prema ranije istaknutom, zaključuje se da je međunarodnu razmjenu i plaćanja potrebno osloboditi svih dosadašnjih merkantilističkih nametanja i ograničenja. Filozofi navode kako je potrebno u potpunosti ukinuti merkantilističku regulativu te je potpuno isključiti države iz trgovine (Grgić i Bilas, 2008). Razlog isključenja država je taj što će se tako poduzeća moći međusobno natjecati na nereguliranom tržištu. Slobodnim načinom trgovanja doći će do isticanja najefikasnijih sudionika na tržištu, brzog razvitka država koje će se razvijati pravedno i u kojima će biti zadovoljene potrebe pojedinaca. Prema tome, smatra se kako je najučinkovitija državna ekonomska politika ona koja se ne miješa u gospodarstvo. Adam Smith bio je prvi teoretičar koji je 1776. godine sve kritike merkantilizma objedinio u vlastitom djelu pod nazivom „Istraživanja prirode i uzroka bogatstva naroda“. U svom djelu, Adam Smith navodi kako plemeniti metali nisu odraz bogatstva već su to prirodni resursi i odraz sposobnosti pojedine države da ih koristi na što efikasniji način. Učinkovitost korištenja dostupnih resursa Adam Smith mjeri utroškom rada, a državu koja ima prednost po najefikasnijoj proizvodnji određene vrste roba naziva apsolutnom. Stoga, svaka država bi se

trebala specijalizirati za proizvodnju određene vrste robe koju može proizvoditi efikasnije od drugih država te time imati apsolutnu prednost u proizvodnji iste (Andrijanić, 2005). Za primjer, države koje se nalaze u tropskom pojasu imati će apsolutnu prednost u proizvodnji banana i kave jer njihov geografski položaj pogoduje rastu tih poljoprivrednih kultura, dok će države bogate naftom imati pak apsolutnu prednost u crpljenju iste.

2.2.3. Teorija komparativnih prednosti

Smithovom teorijom apsolutnih prednosti dokazana je isplativost specijalizacije i izvoza određene vrste robe koja se u određenoj državi proizvodi produktivnije nego u inozemstvu. Začetnik nove, teorije komparativnih prednosti bio je David Richardo. Razvoj teorije komparativnih prednosti započeo je ključnim pitanjem Davida Richarda u djelu „Načela političke ekonomije“ iz 1817. godine. Davidovo ključno pitanje bilo je što bi se dogodilo da određena promatrana država ima apsolutnu prednost u proizvodnji oba proizvoda te je li dotadašnja Smithova teorija točna. Adam Smith u teoriji apsolutnih prednosti navodi kako takva država ne bi imala mogućnost ostvarenja profita od vanjskotrgovinske razmjene, odnosno uopće ne bi imala mogućnosti za vanjskotrgovinskom razmjenom (Matić, 2016). Teorijom komparativnih prednosti dokazuje se isplativost specijalizacije. Isplativost specijalizacije moguće je ostvariti na način da se države specijaliziraju za proizvodnju one vrste robe koju proizvode efikasnije i isplativije od drugih, a istovremeno uvoze robu koju proizvode manje učinkovito.

Teorija komparativnih prednosti može se prikazati primjerom država X i Y koje proizvode robu vrste C i robu vrste D. Pritom, vidljivo je kako država X ima apsolutnu prednost u proizvodnji proizvoda C i D (oba proizvoda), te da u proizvodnji robe C ima prednost u omjeru 2 : 1, dok u proizvodnji robe D ima apsolutnu prednost u omjeru 5 : 4.

Tablica 1. Prikaz proizvodnje prije specijalizacije

Roba / država	Proizvodnja po satu		Ukupno	X : Y
	X	Y		
C	20	4	24	5 : 1
D	10	8	18	5 : 4
Ukupno	30	12	48	
C : D	2 : 1	1 : 2		

Izvor: obrada autora prema Matić, B., (2016.), Međunarodno poslovanje: institucije, pravila, strategije. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet

Prema teoriji Adam Smitha države X i Y uopće ne bi imale razloge za ostvarivanje profita, odnosno za međusobnom trgovinom. Teorijom komparativnih prednosti David Richardo dokazuje kako bi se država X trebala specijalizirati samo za proizvodnju robe C, dok bi se država Y trebala specijalizirati za proizvodnju druge vrste robe, odnosno u ovom primjeru robe D. Na taj način državama se isplati razmjena viškova robe za čiju su proizvodnju specijalizirane. Iz prethodno navedene tablice 1. vidljiva je veća proizvodnost rada u državi X u proizvodnji obje robe (C i D). Usporedbom država X i Y, proizvodnost u proizvodnji robe C u omjeru 5 : 1 je veća nego robe D u omjeru 5 : 4. Prema tome država X ima komparativnu prednost u proizvodnji robe. Dok država X ima komparativnu prednost u proizvodnji obje vrste robe, država Y nema apsolutnu prednost niti u proizvodnji robe C, niti robe D. Ukoliko se usporedi odnos produktivnosti rada između dvije navedene države (X i Y) uočava se manja nepovoljnost produktivnosti rada za državu Y u proizvodnji robe D (4:5), nego li u proizvodnji robe C (1:5). Zbog toga država Y ima komparativnu prednost u proizvodnji robe D, odnosno onu vrstu robe koju manje nepovoljno proizvodi. Prema podacima navedenim u tablici, uz postojeću produktivnost rada, omjer razmjene proizvoda C i D državi X bio bi 2 jedinice robe C za 1 jedinicu robe D, odnosno obrnuto prikazano, pola robe D za jedan proizvod C. Prema tome, državi X je isplativija trgovinska razmjena u kojoj bi za 2 jedinice robe C dobila više od jedne jedinice robe D. Ako se u obzir uzme proizvodnja robe po satu, u državi Y se za jedan sat proizvede 8 jedinica robe C, a samo 4 jedinice robe D. Trgovinska razmjena države Y bila bi isplativa ukoliko bi se za jedinicu robe D dobilo više od polovice jedinice robe C. Ukoliko se države specijaliziraju za proizvodnju one vrste robe u kojoj imaju komparativnu prednost tada

bi zemlja X proizvodila ukupno 40 jedinica proizvoda C i niti jedan proizvod D, a druga država Y bi proizvodila 16 proizvoda D, te niti jedan proizvod C (Matić, 2016).

2.2.4. Hecksher-Ohlinova teorija

Teorijom apsolutnih i komparativnih prednosti objašnjeni su razlozi za vanjskim trgovanjem, osobito u razlikama produktivnosti rada u proizvodnji dviju roba C i D, poglavito razlikama u cijeni do kojih dovode razne produktivnosti rada. Pri svom objašnjenju, prethodno dvije navedene teorije potpuno zanemaruju ponudu i potražnju za proizvodnim čimbenicima. Stvarni razlog nastanka razlike u cijenama je razlika u ponudi i potražnji određene vrste robe. Glavni razlog nastanka razlika u ponudi su različiti uvjeti proizvodnje. Uvjeti proizvodnje razlikuju se zbog razlika u kapitalu, tehnologiji proizvodnje te raspoloživosti i kvaliteti rada. Osim razlike u ponudi, postoje i razlike u potražnji koje najčešće nastaju radi različitih potreba i ukusa kupaca i potrošača, te zbog različite visine dohotka kojim raspolažu. Ako nastupi situacija da dvije države imaju jednaku funkciju potražnje i jednaku tehnologiju proizvodnje tada bi razlike u cijenama mogle nastati radi razlika u raspoloživosti i kvaliteti proizvodnih faktora (Matić, 2016). Dogodi li se da je i kvaliteta proizvodnih faktora jednaka tada se razlike u cijenama objašnjavaju jedino kroz raspoloživost proizvodnih faktora. Proizvodni faktor koji je obilniji ujedno je i jeftiniji, zbog toga će se u takvoj državi proizvoditi ona vrsta robe za čiju se proizvodnju koristi obilniji faktor proizvodnje. Rezultat toga biti će niža cijena te vrste robe pa će je radi toga država mijenjati i izvoziti za robu kojoj se proizvodnja temelji na skupim i oskudnim faktorima proizvodnje (Matić, 2016).

Hecksher-Ohlinova teorija prihvaća dosadašnje načelo komparativnih troškova kao metodu zbog koje nastaje trgovinska razmjena između dvije države. Od teorije komparativnih prednosti razlikuje se po tome jer se razlike u komparativnim prednostima objašnjavaju razlikama u raspoloživosti kapitala, faktora rada i zemljišta (Matić, 2016). Prema Hecksher-Ohlinovoj teoriji, kada je prisutna savršena konkurencija svaka će država izvoziti onu vrstu robe za čiju se proizvodnju upotrebljavaju obilniji, a ujedno i jeftiniji proizvodni faktori, te će istovremeno uvoziti onu vrstu robe za čiju se proizvodnju rabe oskudniji, a ujedno i skuplji faktori. Empirijsku provjeru ove teorije proveo je Leontief koji je ispitivao ranije navedenu teoriju u kojoj glavnu ulogu imaju proizvodni faktori (Matić, 2016). Prema unaprijed postavljenoj teoriji Leontief je postavio hipotezu uzevši za primjer državu SAD. Hipoteza je navodila kako će SAD izvoziti one vrste robe čija je proizvodnja kapitalno intenzivna, dok će istovremeno uvoziti onu vrstu robe čija je proizvodnja radno intenzivna, pri čemu je otprije poznato kako je SAD država koja je bogata kapitalom. Konačan rezultat bio je potpuno obrnut od postavljene hipoteze,

država je izvozila radno intenzivna, a istovremeno uvozila kapitalo intenzivna dobra. Daljnjim istraživanjima pokušao se riješiti navedeni paradoks. Pretpostavke su se uvijek temeljile na slobodnom tržištu i savršenoj konkurenciji. Konačnih objašnjenja nije bilo sve do trenutka dok se pretpostavke o slobodnom trgovanju i savršenoj konkurenciji nisu napustile (Matić, 2016). Tada su u obzir uzeta i djelovanja vanjsko trgovinskih politika te ostali oblici državnih intervencija koji su dovodili do iskrivljenja tijekom razmjene.

2.2.5. Suvremene teorije vanjske trgovine

Gotovo sve teorije suvremene međunarodne trgovine prihvaćaju načelo komparativnih troškova. Prihvaćaju ga radi toga što je ono neoborivo i logično. Teoretičare je zbunjivala činjenica da se trgovina zapravo u stvarnosti ne odvija prema tradicionalnim teorijama. Sve dosadašnje teorije tvrde kako je glavni temelj komparativne prednosti razlika u troškovima proizvodnje (Matić, 2016). Prema tome međusobno bi najviše trebale trgovati razvijene i nerazvijene države, zbog toga što se troškovi proizvodnje temelje na razlikama u cijenama rada i kapitala. U stvarnosti trgovanje se odvijalo na potpuno obrnuti način te se zbog toga javljaju suvremene teorije međunarodne trgovine. Novim, suvremenim teorijama htjeli su se obuhvatiti stvarni čimbenici koji su vrlo važni jer određuju važne uvjete razmjene i proizvodnje (Matić, 2016). Suvremene teorije obuhvaćaju: teoriju ekonomije opsega proizvodnje, Linderovu teoriju međunarodne razmjene, Vernonovu teoriju životnog vijeka proizvoda te Porterovu teoriju nacionalne konkurentske prednosti. Navedene teorije neće biti razmatrane radi opširnosti rada.

2.3. Značaj svjetske trgovinske organizacije - WTO

Svjetska trgovinska organizacija (WTO – World Trade Organization) jamči međunarodnu trgovinsku razmjenu prema unaprijed utemeljenim pravilima. U počecima 20. stoljeća države su zbog sve veće trgovinske razmjene ulazile u međusobne grupacije. To je dovelo do potrebe osnutka mreže kojom bi se raznim regulativama ujednačili i olakšali trgovinski odnosi. 1947. godine donesen je Opći sporazum o carinama i trgovini (GATT). Opći sporazum o carinama i trgovini pridonesao je osnivanju foruma za raspravu te je time uveden multilateralan pristup u trgovanju, osim toga stvoren je sustav pravila o trgovini i trgovanju koja su i međunarodno priznata. Osnovna ideja bila je da se osiguraju ravnopravni uvjeti za sve prisutne članice. Dogovorenim pravilima htjele su se sniziti visoke stope carine, ukloniti sve ostale moguće barijere u trgovini te su htjeli ukinuti neravnopravno postupanje u međunarodnoj razmjeni tj. trgovini (Vizjak, 2007).

Daljnjim razvitkom međunarodne trgovine od trgovine dobara i proizvoda prema trgovanju uslugama i idejama GATT je preobražen u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO). Svjetska

trgovinska organizacija je osnovana 1995. godine nakon Urugvajskog kruga. Tada su se ujedinili otprije dogovoreni trgovinski sporazumi, odnosno sve ono što je otprije bilo dogovoreno u GATT-u. Doneseni su sporazumi koji su ponajviše obuhvaćali i bili vezani uz poljoprivredu, tekstil i odjeću. Ključni je bio Opći sporazum o trgovini uslugama (GATS – General Agreement on Trade in Services) i Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva (TRIPS – Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights). Tek 2017. godine zaključen je prvi multilateralni sporazum (Sporazum o trgovinskim aspektima prava intelektualnog vlasništva) od utemeljenja Svjetske trgovinske organizacije (WTO). Trgovinsko okruženje konstantno se mijenja, kako bi se što više približili promjenama koje stupaju ili koje će tek nastupiti, zbog toga je potrebno definirati temeljne reforme Svjetske trgovinske organizacije u pojedinim područjima. Ta područja obuhvaćaj: klasičnu razmjenu, Internet (online) trgovinu, zdravstvo, lakša ulaganja i lakša dobivanja industrijskih te svih ostalih subvencija (Ljubić, 1994).

Svjetska trgovinska organizacija (WTO) unapređuje slobodnu trgovinu, prvenstveno se zalaže za to da se prilikom pregovora nastavi s ciljem ukidanja trgovinskih barijera. Svjetska trgovinska organizacija pridonosi razvoju nerazvijenih država tako što im otvorenom trgovinom, bez barijera omogućava da ojačaju svoj razvoj i svoju vanjskotrgovinsku razmjenu (Vizjak, 2007). Najvažniji cilj Svjetske trgovinske organizacije (WTO) je budući napredak u području sustava slobodnog trgovanja. Slobodniji sustav trgovanja dovodi do efikasnijeg i naprednijeg povećanja proizvoda, roba i usluga što rezultira i utječe na povećanje zaposlenosti. Zaposlenost raste zbog rasta proizvodnje što rezultira većoj potrebi za radnom snagom. Veća stopa zaposlenosti pozitivno utječe na rast dohotka unutar kućanstva. Ukoliko kućanstvo ima veći dohodak tj. ako je više osoba u kućanstvu zaposleno, primanja su veća, a time je veća i potražnja jer si kućanstvo može priuštiti veću kupovnu moć i veće zadovoljstvo, odnosno sve ono što ranije nisu mogli radi niskog dohotka. U konačnici događa se rast životnog standarda. Prema svemu navedenom zaključujemo kako je slobodna trgovina osnovni uvjet za daljnji razvitak i poboljšanje stanja u državama članicama Svjetske trgovinske organizacije. Svjetska trgovinska organizacija daje mnoge mogućnosti za razvoj i napredak državama koje su članice te ujedno poštuju donesene propise i pravila koja nastupaju unutar organizacije (Matić, 2016). Svjetska trgovinska organizacija konstantno radi na poboljšanju međusobnih odnosa, njihov cilj je da razmjena bude što više olakšana i jednostavnija kako bi se odvijala bez zapreka. Svjetska trgovinska organizacija, Međunarodni monetarni fond i Svjetska banka su tri glavne institucije koje zajedničkim snagama reguliraju pitanja koja se odnose na ekonomsku politiku,

ali i znatno utječu na međunarodnu trgovinu i odnose u njoj. Naglasak se stavlja na budući razvoj i istraživanja kojima se želi nadopuniti i modificirati sustav kontrole, pronalazak rješenja (rješavanje mogućih sporova među državama članicama) te načini međunarodne razmjene (Ljubić, 1994).

Ulazak Republike Hrvatske u Svjetsku trgovinsku organizaciju imao je velik značaj na razvoj gospodarstva naše države. Pristupom u WTO omogućila se otvorenost tržišta Republike Hrvatske odnosno, gospodarstvo se otvorilo u potpunosti. Nakon što je Republika Hrvatska postala dio Svjetske trgovinske organizacije, tim činom dobila je pravo potpune razmjene s drugim gospodarstvima i državama bez ikakvih barijera. Osim slobodne razmjene sa već poznatim gospodarstvima RH je ulaskom u WTO dobila mogućnost nastupa, pronalaska i razmjene na novim tržištima gdje još nije djelovala i trgovala ili nije do sada imala mogućnosti za time (Europski parlament, 2022). Ukinute su carine i popratni troškovi, zbog toga je puno dobara, proizvoda i usluga pojeftinilo. Sve ukinute barijere imaju utjecaj na povećanje proizvodnje, a istodobno i na povećanje obujma razmjene. Nakon ulaska u WTO Republika Hrvatska prisiljena je pridržavati se i djelovati prema unaprijed donesenim pravilima koja vrijede za sve članice. Vrlo je važno pridržavati se pravila zbog toga što se uravnoteženim, odgovornim i organiziranim sustavom ostvaruju pozitivni rezultati. Neki od tih rezultata su ostvarivanje željenih trgovinskih ciljeva te dobra veza i odnosi sa ostalim državama članicama. Sve članice trebaju imati mogućnost međunarodne razmjene pod jednakim uvjetima i pravilima koja moraju vrijediti isto za sve u bilo kojem dijelu trgovanja (Vizjak, 2007).

Nakon Drugog svjetskog rata EU imala je značajnu ulogu u osnutku i unapređenju trgovinskog sustava. Osnovna zadaća EU bila je slična, gotovo ista kao i kod GATT-a. Željeli su ukinuti carinske barijere te unapređivati trgovinu među članicama. EU je oduvijek poticala da se međunarodna trgovina odvija prema unaprijed dogovorenim i donesenim pravilima. Primjenom takvog trgovanja pruža se pošten pristup prema vanjskim tržištima razmjene, a to rezultira pozitivnim učinkom na rast i razvoj gospodarstva zbog toga što nerazvijene ili države u razvoju imaju gotovo ista prava i mogućnosti kao i države koje su razvijene, odnosno koje imaju veću moć i bogatstvo (Vizjak, 2007). EU u Svjetskoj trgovinskoj organizaciji djeluje kao subjekt te nju zastupa odabrana Komisija, a ne države koje su njene članice. Europska unija zajedno sa Svjetskom trgovinskom organizacijom promiče multilateralni okvir u svrhu trgovinskih pregovora, a njihova je svrha dopuniti bilateralne pregovore. Trenutačni zastoji u pregovorima iz kruga Dohe znak su da se međunarodni trgovinski sustav drastično mijenja u posljednjih 15 do 20 godina. Sustav se konstantno razvija, središnju ulogu u tome najprije imaju novi subjekti

i sve države koje su u razvoju i tranziciji. Liberalizacija trgovinskog sustava je uvelike pridonesla državama u razvoju te su nakon njenog provođenja zabilježile gospodarski rast (Matić, 2016). Europska unija se zalaže za to da se krene šire razmišljati, a ne kao u posljednjih par godina što se razmišljalo samo unutar okvira, te da se primjene inovacije u područjima međunarodne trgovinske razmjene. Trenutno sve veću važnost imaju regulatorna pitanja, ako ih se promatra u odnosu sa carinama.

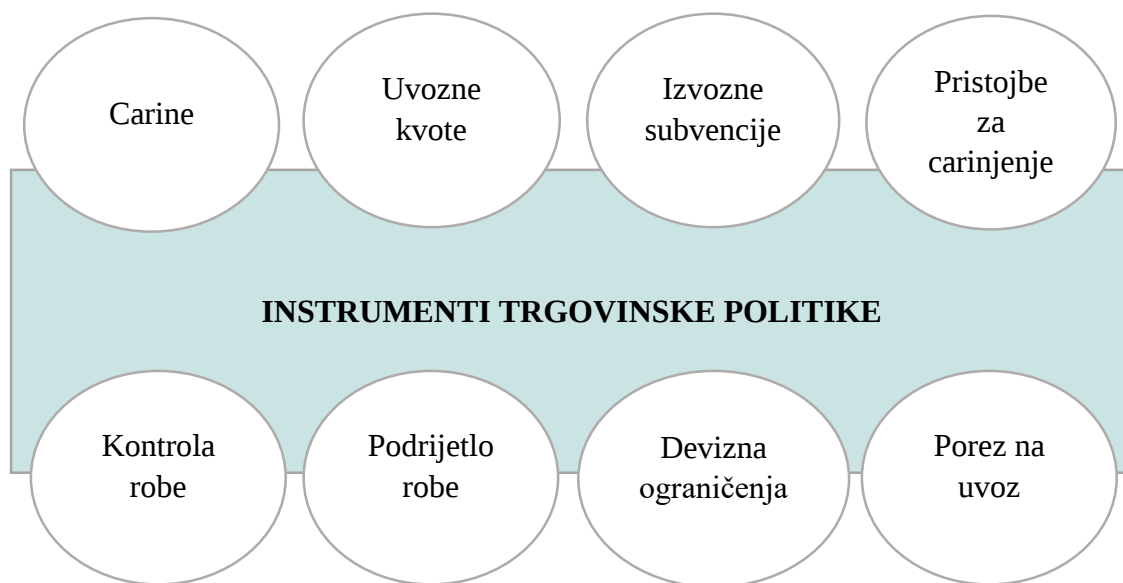
3. INSTRUMENTI VANJSKOTRGOVINSKE POLITIKE

3.1. Glavne značajke i podjela instrumenata

Slobodan protok dobara, usluga i ljudi svjetsku proizvodnju svodi na njen maksimum, te istodobno donosi korist svim državama. Svaka država koja je dio trgovinske razmjene nameće svoja ograničenja i uvjete. Nametnuti uvjeti i ograničenja štete slobodnom protoku međunarodne trgovine (Salvatore, 2013). Ograničenja, uvjeti i propisi koji se koriste u međunarodnom trgovanju nazivaju se trgovinskom politikom. Trgovinska politika označava skup ekonomsko – političkih mjera određene države kojima se diskriminiraju proizvodi kojima se trguje preko granica. Diskriminacije mogu biti protiv i u korist uvoza i izvoza te protiv stranih radnika i investitora (Grgić i Bilas, 2008). Diskriminacije protiv uvoza su: carine, kvote i antidamping, a protiv izvoza su izvozne pristojbe. Diskriminacije koje koriste uvozu su precijenjene valute, a one u korist izvoza su izvozne subvencije. Strani investitori se diskriminiraju kroz kapitalne kontrole, a strani radnici kroz vize i kvalifikacijske selekcije (Grgić i Bilas, 2008).

Glavna podjela instrumenata trgovinske politike je na carinske i necarinske instrumente zaštite u trgovini. Sloboda tokova međunarodne ekonomske razmjene ograničava se raznim ekonomskim politikama koje djeluju kroz razne mehanizme. Djeluju kroz mehanizme cijena što uključuje carine, prelevmane i avanse, zatim kroz ograničenja količine što uključuje kvote i kontingente te kroz deviza ograničenja (Babić i Babić, 2008). Odabir primjerenog instrumenta trgovinske zaštite svodi se na odabir između carina i nekih od necarinskih ograničenja (Grgić i Bilas, 2008).

Slika 1. Prikaz podjele instrumenata trgovinske politike

Izvor: obrada autora prema Grgić, M., Bilas, V., (2008.), Međunarodna ekonomija. Zagreb: Lares plus d.o.o.

Na slici 1. prikazana je podjela instrumenata trgovinske politike. Kao što je i otprije navedeno, glavna podjela instrumenata je na carinske i necarinske instrumente. Pod carinske instrumente ubraja se carina kao najvažniji i najstariji carinski instrument, dok se ostali navedeni instrumenti ubrajaju u necarinske instrumente trgovinske politike.

Potrebno je odlučiti koja će se trgovinska politika provoditi, ili pasivna ili aktivna, te također treba li zadovoljiti postavljene kriterije zaštitne politike. Zadovoljenje kriterija zaštitne politike u praksi nije čest slučaj (Grgić i Bilas, 2008). Neki od najvažnijih kriterija zaštitne politike su: kvalitativni, kvantitativni, instrumentalni i vremenski kriteriji. Kvalitativni kriterij zaštite odlučuje o tome koji proizvodi ili sektori se štite. Kvantitativni kriterij određuje visinu stope zaštite koju je potrebno uvesti (Grgić i Bilas, 2008). Instrumentalni kriterij odlučuje kojim će se kriterijem štititi, dok vremenski kriterij odlučuje o tome koliko će se vremenski dugo štititi i kojim intenzitetom.

Uvođenje i primjena zaštitne trgovinske politike tj. instrumenata trgovinske zaštite opravdava se kroz mnoge argumente koji mogu biti za i protiv (Grgić i Bilas, 2008). Sloboda trgovanja se u međunarodnoj razmjeni ograničava različitim razlozima, a jedan od tih razloga je i potreba za zaštitom domaćih sektora i domaće zaposlenosti (Babić i Babić, 2008). Nesavršenost domaćeg i međunarodnog tržišta razlog je opravdanosti uvođenja ograničenja u trgovinskoj razmjeni.

Nesavršenost tržišta događa se uslijed nezadovoljenja Paretoovog optimuma, te uslijed monopsonističkih i monopolističkih elemenata trgovanja.

Neki od glavnih argumenata za uvođenje trgovinskih ograničenja tj slobodne trgovine su:

- Povećanje produktivnosti prilikom proizvodnje,
- Ekonomija obujma,
- Napredak u tehnologiji,
- Sprječavanje zagovora posebnih interesa i motiva pojedinih grupacija kroz razne mjere ekonomske politike (Jurčić i sur., 2017).

Neki od glavnih argumenata protiv uvođenja trgovinski ograničenja tj. slobodne trgovine su:

- Poticaj zaposlenosti unutar države domaćina i ujedno zaštita domaće industrije,
- Sklonost utjecaju inozemnog tržišta u kriterijima slobodne razmjene,
- Zaštita vlastitih interesa države i strateških djelatnosti,
- Uvođenje carina kojima je glavna uloga prikupljanje javnih prihoda,
- „Mlada industrija“,
- Carine unaprjeđuju kriterije razmjene – povećavaju cijenu proizvoda koji su skloni izvozu ali samo uslijed velike ekonomije, odnosno one koja ima veliki značaj na svjetskom tržištu (Jurčić i sur., 2017).

3.2. Carinska trgovinska zaštita

Pod carinsku trgovinsku zaštitu ubrajaju se sve zaštitne mjere koje se provode u obliku carina ili identičnih mjera kojim se nastoji zaštititi domaće gospodarstvo od inozemnog gospodarstva (Lolić – Čipčić, 2015).

Među glavne oblike carinske zaštite ubrajaju se:

- carine,
- prelevmane,
- superprelevmane (Lolić – Čipčić, 2015).

3.2.1. Carina, prelevmani i superprelevmani

Carina je najstariji instrument vanjskotrgovinske politike. Carina ujedno predstavlja vrstu posrednog poreza koji se naplaćuje na vrijednost, količinu ili na kombinaciju robe prilikom prelaska carinske granice. Carina čini razliku između cijene robe koju plaćaju domaći subjekti, a to su: država, proizvođači, kupci, potrošači i tržišne (svjetske) cijene (Strahinja, 2007).

Osnovne značajke carina su zaštita domaće proizvodnje od konkurencije na inozemnom tržištu i prikupljanje prihoda za državni proračun. Pošto je prikupljanje prihoda za državni proračun jedna od glavnih karakteristika carine ona također predstavlja jedan od oblika javnog prihoda (Pertot i Sabolović, 2004). Prikupljeni prihodi od carina koriste se za financiranje javnih rashoda i izvozne poticaje, pri čemu se većina prihoda troši na financiranje javnih rashoda. Od 2013. godine, odnosno od ulaska Republike Hrvatske u EU prihodi od carina predstavljaju prihode proračuna EU, a ne više proračuna RH (Lolić – Čipčić, 2015).

Carinska osnovica predstavlja vrijednosno – naturalnu osnovicu na koju se pridodaje carinska stopa. Osnova na temelju koje se određuju carine roba ili usluga mogu biti: vrijednost robe, jedinična količina robe (kilogram, litra, komad i sl.) ili kombinacija vrijednosti i količine (Strahinja, 2007). Carinska stopa predstavlja postotak sa kojim se množi carinska osnovica. Umnoškom carinske osnovice i carinske stope dobiva se visina carine. Carinska stopa treba biti u tolikoj visini da može pokriti razliku između uvozne (niže) cijene i domaće (više) cijene. Odnosno, carinska stopa bi trebala pokriti razliku u troškovima između domaće (skuplje) i inozemne (jeftinije) proizvodnje. Sve carinske stope koje su veće od minimalne stope za cilj imaju prikupiti sredstva za državni proračun u sklopu javnih prihoda. Carinska tarifa je popis carinske robe sa svim pripadajućim stopama, a carinska nomenklatura predstavlja popis naziva roba. Carinska robe može se razvrstati na više načina: prema abecedi, visini carine, porijeklu proizvoda, namjeni te prema stupnju obrade (Krugman i Obstfeld, 2009). U Europi najčešće je korištena Briselska nomenklatura, a njome se roba klasificira prema stupnju obrade. RH je od 2013. godine punopravna članica EU. Ulaskom u EU Republika Hrvatska postaje dio zajedničkog tržišta i carinske unije. S danom ulaska u EU Hrvatska je započela s primjenom Zajedničke carinske tarife EU.

Glavna podjela carina je:

- prema smjeru kretanja robe,
- prema svrsi,
- prema osnovici obračuna,
- prema subjektu odlučivanja,
- prema stupnju beneficije,
- prema efektima carinske zaštite,
- prema uravnoteženju domaćih i inozemnih cijena (Lolić – Čipčić, 2015) .

Prema smjeru kretanja carine se dijele na: uvozne, izvozne i tranzitne. Uvozne carine obračunavaju se na uvezena dobra, dok se izvozne carine obračunavaju na izvozna dobra. Cilj izvoznih carina je da otežaju izvoz, odnosno da se prvo namire potrebe unutar granica države domaćina. U suvremenim državama sve su rjeđe izvozne subvencije zbog toga što se teži povećanju izvoza. Tranzitne carine danas se više ne koriste, ali su predstavljale carinu koja se naplaćivala državi preko čijeg se carinskog područja roba jedne države prevozila u drugu državu (Strahinja, 2007).

Prema svrsi carine se dijele na: zaštitne, fiskalne i prohibitivne. Zaštitnim carinama kao što i njihov naziv govori želi se zaštititi domaće gospodarstvo posebice od konkurencije i inozemstva. Zaštitnim carinama želi se smanjiti konkurentna sposobnost određenih proizvoda u odnosu na iste ili slične proizvode domaće proizvodnje. Visina stope koja će se primjenjivati ovisi o odnosu cijena domaćih i inozemnih proizvoda (Lolić-Čipčić, 2015). Visina carinske stope mora biti utvrđena na taj način da se njenom primjenom cijena uvoznog proizvoda povisi minimalno ili čak iznad cijene domaćeg proizvoda. Fiskalnim carinama glavni je cilj ostvarenje javnih prihoda. Fiskalna carina uvodi se na robu koja se u državi uvoznici uopće ne proizvodi ili se proizvodi u vrlo oskudnim količinama. Posebice, fiskalni karakter imaju carine koje se obračunavaju na luksuzne proizvode. Visina carinske stope i klasifikacija luksuzne potrošnje ovise o stupnju razvoja države i njenom geografskom položaju. Prema kriteriju ekonomske razvijenosti automobili, metali, satovi, perilice rublja itd., biti će kategorizirani kao luksuzna roba, dok će kriterij geografskog smještaja odlučivati o tome hoće li istu klasifikaciju dobiti i roba poput čaja, kave, južnog voća itd. (Pertot i Sabolović, 2004). Kod srednjih i visokorazvijenih država stope fiskalnih carina su vrlo niske i time puno ne pridonose državom proračunu. Prohibitivne carine zbog svoje visine onemogućavaju uvoz, te se pri tome uvoz zabranjuje ekonomski.

Prema osnovici obračuna carine se dijele na: ad valorem, količinske i kombinirane. Ad valorem je vrsta carine koja se plaća i obračunava prema vrijednosti robe. Takav način određivanja carine je vrlo prihvatljiv s tehničkog gledišta zbog toga što se na temelju računa koji se prilažu može utvrditi točna vrijednost robe (Krugman i Obstfeld, 2009). Kod količinske carine prilikom obračuna carine određuje se relevantna količinska mjera jedinice robe. Jedinica robe može biti komad, metar, kilogram, tona, litra, itd. Količinska carina većinom se primjenjuje za poljoprivredne proizvode. Kombinirana carina je kombinacija ad valorem i količinske carine, primjerice, do određene količine robe carina se plaća po svakoj jedinici zasebno, a iznad nje plaća se carina na vrijednost.

Prema subjektu odlučivanja carine se dijele na jednostrane i ugovorene. Jednostrane carine određuje država na temelju svog suvereniteta i one se odnose samo na teritorij države koja ih donosi. One se mogu mijenjati i ukidati bez posebnih sporazuma i poveznica sa drugim državama. Jednostavne carine u današnjici predstavljaju izuzetak. Ugovorene carine donose se na temelju sporazuma (bilateralnog ili multilateralnog) između suverene i autonomne države. Takve carine se primjenjuju samo u državama koje su sklopile ugovor ili koje su ugovoru pristupile naknadno (Krugman i Obstfeld, 2009). Dogovoreni uvjeti mogu se modificirati ili potpuno ukidati također samo putem ugovora. Međunarodne organizacije za trgovinu (WTO), međunarodne integracije (NAFTA, CEFTA, EU i sl.) te sudjelovanja u bilateralnim trgovinskim sporazumima primjenjuju ugovorene carine. Unutar RH primjenjuju se ugovorene carine zbog toga što je RH pristupila punopravnom članstvu EU 2013. godine. Zbog toga RH nema mogućnost određivanja samostalnih carina prema trećim državama.

Prema stupnju beneficije carine se dijele na: preferencijalne, nepreferencijalne, retorzivne, kompenzatorne i diferencijalne carine na neizravan transport. Preferencijalne carine koriste se prilikom uvoza strane robe gdje se primjenjuje niža stopa carine od uobičajene. Na taj način preferira se uvoz roba od država prema kojima je primijenjena niža carinska stopa. Nepreferencijalne carine obračunavaju višu carinsku stopu od uobičajene. Razlozi za uvođenje nepreferencijalnih carina mogu biti politički ili ekonomski (Strahinja, 2007). Retorzivne carine uvode se kao odgovor na postavljene trgovinske sankcije. Kompenzatorne carine primjenjuju se radi povećanja redovnih carina kada država podrijetla pojedine vrste robe koja se uvozi potiče snažnu izvoznu proizvodnju kako bi bila vodeća na svjetskom tržištu. Diferencijalne carine na neizravan transport primjenjuju se na neizravan transport s carinskim dodatkom na svu robu koja se prevozi brodovima, a koja je već ranije bila pretovarena u luci neke od trećih država (Lolić – Čipčić, 2015).

Prema efektima carinske zaštite carine se dijele na nominalne i efektivne. Nominalna carina je carinska stopa koja se primjenjuje prilikom uvoza određene robe ili inputa (Krugman i Obstfeld, 2009). Efektivna carinska zaštita je zaštita gotovog proizvoda uzimajući u obzir carinu na gotovi proizvod koja djeluje kao zaštita domaće industrije i carina koja se obračunava na poluproizvod koja iskazuje trošak proizvodnje domaće industrije.

Prema uravnoteženju domaćih i inozemnih cijena carine se dijele na: antidampinške, kompenzatorne, konsolidarne i primažne. Antidampinšku carinu određuje država uvoznica koja primjenjuje damping. Glavna zadaća dampinga je da se uz pomoć vrlo niskih cijena roba izveze na strano tržište i time ga "osvoji". Takvim načinom trgovanja onemogućena je konkurencija

kako stranih tako i domaćih proizvođača (Lolić – Čipčić, 2015). S toga se uvode antidampinške carine kako bi se spriječilo nanošenje štete proizvođačima koji proizvode robu iste vrste. Konsolidarne carine su određene multilateralnim dogovorima. Primažnim carinama daju se povlastice robi koja se u državu uvozi putem brodova.

Uvođenje carina rezultira direktnom učinku povećanja cijena uvoznih roba i proizvoda, iz tog razloga carina potiče na domaću proizvodnju tj. proizvodnju unutar granica određene države. Utjecaj carina na potrošnju i proizvodnju unutar države domaćina većinom se sagledava grafičkom analizom putem ravnotežnih cijena koje su iskazane bez carina i cijene uz primjenu carinskih ograničenja (Lolić – Čipčić, 2015). U nastavku će biti naveden deskriptivni primjer utjecaja carina na domaću proizvodnju. Deskriptivni primjer primijenjen je radi jednostavnijeg i jasnijeg objašnjenja analize.

Za primjer, uzmimo pojedinu promatranu državu koja ima malu ekonomiju i zbog toga nema značajan utjecaj na međunarodnu trgovinsku razmjenu. Navedena država uvodi carinu na proizvod A. Uvođenje carine na proizvod A rezultira alokaciju proizvodnih resursa iz trenutne proizvodnje proizvoda B u proizvodnju proizvoda A i time se stvara pogoršanje efikasnosti proizvodnje (Strahinja, 2007). Istodobno, radi uvođena carine na proizvod A proizvođači se fokusiraju na proizvodnju proizvoda A iako u proizvodnji tog proizvoda nisu efikasni. Proizvođači povećavaju proizvodnju proizvoda A iz razloga što se zbog uvođenja carine na proizvod A povećava njegova cijena na domaćem tržištu i samim time proizvođači koji proizvode proizvod A imaju mogućnosti za povećanjem cijene tog proizvoda (Krugman i Obstfeld, 2009). Povećanjem cijene proizvoda A na domaćem tržištu uslijed uvođenja carine proizvođačima nudi ostvarenje većeg profita koji nije posljedica efikasnog poslovanja već carine. U konačnici, dolazi do porasta odnosa cijena u državi što je glavni uzrok pada realnog dohotka.

S gledišta potrošača, radi poskupljenja proizvoda A nastupa smanjena potrošnja tog proizvoda. Naglo smanjenje potrošnje proizvoda A ostvaruje se kroz dva efekta: supstitucije i dohotka. Prilikom efekta supstitucije korištenje skupljeg proizvoda A supstituira se potrošnjom proizvoda B kako bi zadovoljenje potreba ostalo nepromijenjeno (Lolić – Čipčić, 2015). Kod efekta dohotka zbog pada relativnog dohotka, smanjuje se i ukupna potrošnja. Radi toga potrošači prelaze na nižu društvenu krivulju indifferencije. Kada se sagledaju svi učinci moguće je zaključiti kako carina vrši podjelu dohotka od potrošača prema proizvođačima.

U cilju poticaja izvoza mogući instrument vanjskotrgovinske politike je povrat carine. Povrat carine može se vršiti prema objektiviziranom sustavu i prema sustavu efektivnog povrata carine (Strahinja, 2007). Prema objektiviziranom sustavu stopa povrata carine izračunava se na temelju carina koje su plaćene i na temelju uvoznih pristojbi za ukupni prihod i uvoz od te djelatnosti. Stopa povrata carina izračunava se prema sljedećoj formuli:

$$Spc = \frac{\text{carine} + \text{uvozne pristojbe grane } A}{\text{ukupni prihod grane } A} \times 100$$

Sustav efektivnog povrata carine označava povrat carine plaćene u stvarnosti i svih uvoznih pristojbi. S gledišta gospodarskih subjekata carinu je bolje vršiti prema sustavu efektivnog povrata carine. U navedenom slučaju sustav efektivnog povrata carine je prihvatljiviji iz razloga što gospodarski subjekt dobiva povrat cjelokupne carine, odnosno točan iznos carine koju je i platio (Lolić – Čipčić, 2015). Ukoliko se vrši objektivizirani sustav povrata carina, gospodarski subjekt dobiva samo dio carine koja se izračunava prema stopi povrata i ona može ići u korist ili na štetu subjekta, ovisno o tome koliki je realan izračun stope.

Prelevman označava oblik dodatne carine koja se uvodi u slučajevima kada carina nije dovoljna u ostvarenju zaštite, odnosno određenih ciljeva ekonomske politike. Primjerice, prelevman se može uvesti u poljoprivredi kada država osigurava relativno visoke cijene proizvoda. Prelevman je za razliku od carinske stope dinamičan i ima mogućnost mijenjanja u roku od sedam dana (Andrijanić, 2005). Ukoliko je ponuda poljoprivrednih proizvoda na domaćem tržištu veća od potražnje, cijene poljoprivrednih proizvoda tada će ostvariti tendenciju pada. Ako na inozemnim tržištima cijene poljoprivrednih proizvoda padnu niže od cijena na domaćem tržištu, s ciljem sprječavanja od inozemne konkurencije država može uz carinu uvesti i prelevman.

Superprelevman također predstavlja dodatnu zaštitnu carinu. Superprelevman se dodaje na prelevman (Krugman i Obsteld, 2009). Dakle, ukoliko carina i prelevman ne štite dovoljno domaću proizvodnju od inozemne konkurencije, tada se još naknadno uvodi dodatna mjera zaštite superprelevman.

Osim prelevmana i superprelevmana postoje i izvancarinske pristojbe koje predstavljaju sustav posrednih poreza. Izvancarinske pristojbe mogu se uvoditi iz dva razloga: ukoliko je postavljena carinska zaštita nedostatna (ekonomski razlog), te ukoliko nedostaje javnih prihoda kojima se financiraju javni rashodi (fiskalni razlog) (Lolić – Čipčić, 2015). Izvancarinske

pristojbe dijele se na: pristojbe za carinsku evidenciju, posebne pristojbe na robu koja se uvozi te pristojbe koje služe za izravnavanje poreznog opterećenja.

3.3. Necarinska trgovinska zaštita

Necarinska trgovinska zaštita predstavlja ograničenja slobodne trgovina, ponajviše uvoza, a da to nisu carine. Necarinska ograničenja počela su se ponajviše koristiti nakon sniženja carina djelovanjem GATT-a, a nešto kasnije i Svjetske trgovinske organizacije (WTO). Ograničenja su bila često kritizirana zbog toga što se ne slažu s načelima multilateralnog okvira WTO-a (Jurčić i sur., 2017).

Necarinska ograničenja svrstavaju se u tri glavne grupe. Prva grupa je usmjerena na zaštitu domaćeg tržišta i gospodarstva od inozemstva. Druga grupa predstavlja mjere koje se koriste i za ostale probleme, a ne samo za one koji su usko povezani sa trgovinom, iako one svejedno ograničavaju trgovinu i mjere ekonomske politike (Jurčić i sur., 2017). Posljednja, treća grupa su mjere ekonomske politike i one se uvode radi razloga koji nisu povezani sa trgovanjem, ali ujedno rezultiraju promjenama u vanjskoj trgovini.

Prema podjeli temeljna necarinska ograničenja su:

- uvozne i izvozne kvote,
- izvozne subvencije,
- carinske pristojbe,
- devizna ograničenja,
- porez na uvoz,
- podrijetlo robe (Grgić i Bilas, 2008).

Uvozne i izvozne kvote su instrument necarinskog trgovinskog ograničenja putem kojeg se ograničava ukupna vrijednost uvoza, izvoza ili količina neke robe unutar određenog razdoblja. Glavni cilj izvoznih subvencija je poticati izvoz, a samim time i napredak domaće proizvodnje. Carinske pristojbe se dijele na: ad valorem (obračunavaju se prema vrijednosti robe), specifične (temelje se na jedinicama robe: kom, kg, l, itd.), te kombinirane carinske pristojbe koje su dijelom ad valorem, a dijelom specifične carine (Grgić i Bilas, 2008). Devizna ograničenja čine propisi kojima se utvrđuju ograničenja vezana uz posjedovanje, promet i uporabu vrijednosnim papirima i devizama. Porez na uvoz posebna je vrsta poreza koji se odnosi na uvoz proizvoda iz određene države, primjerice, na uvoz mobitela iz Vijetnama. Posljednje necarinsko ograničenje, podrijetlo robe služi za provjeru podrijetla robe (Andrijanić, 2005). Na kvalitetu i

cijenu pojedinih vrsta roba uvelike utječe njihovo geografsko podrijetlo, primjerice, neke od tih roba su: kava, pamuk, vuna, duhan, i sl. Zaključno, vrlo je važno odrediti odakle potječu pojedine vrste roba kako bi se pravodobno mogla odrediti cijena i kvaliteta istih.

Nadalje, radi opsežnosti rada, opširnije će se obraditi samo kvote i izvozne subvencije kao najvažnija carinska trgovinska ograničenja.

Instrument vanjskotrgovinske politike – kvote koriste se prilikom uvoza, izvoza i tranzita proizvoda. Danas se kvote najčešće koriste prilikom uvoza te one time predstavljaju količinska i vrijednosna ograničenja. Kvota je značajna po tome što se ona neizravno odražava na vanjskotrgovinsku razmjenu što se promatra sa stajališta količine (Salvatore, 2013). Nadalje, nakon što se kvote primjene prikazuje se njihov utjecaj na stvaranje cijena te formiranje ponude i potražnje. Kvota predstavlja apsolutnu granicu i iskazuje se količinski i vrijednosno.

Uvozne kvote dijele se na: opće ili globalne, posebne ili selektivne te carinske. Opće ili globalne kvote vrijede na gotovo sav uvoz neovisno o tome iz koje države potječe uvozna roba. Posebne ili selektivne kvote primjenjuju se na osnovi uvjeta. Taj uvjet primjerice, može biti država podrijetla robe koja se uvozi (Andrijanić, 2005). Carinske kvote kao što i sam naziv govori, odnose se na vrijednost carina. Također, označuju do koje se maksimalne vrijednosti određena dobra mogu uvoziti, a da se na njih ne mora platiti uvozna carina ili da se plati, ali po znatno nižoj carinskoj stopi. Države uvoznice koriste kvote kao instrument vanjskotrgovinske politike kako bi zaštitile domaću proizvodnju od inozemne. Osim same zaštite domaće proizvodnje kvote se upotrebljavaju radi smanjenja uvoza što rezultira smanjenju deficita bilance u trgovanju.

Uvozne kvote imaju pozitivne ali i negativne efekte svog djelovanja. Uvođenje uvoznih kvota pozitivno rezultira na povećanje domaće ponude, time se ujedno štiti domaća proizvodnja. Jedan od pozitivnih efekata uvozne kvote je i uravnoteženje platne bilance u slučaju da se dogodi deficit. Negativnih efekata uvozne kvote ima nešto više. Negativni efekt uvoznih kvota je porast domaćih ali i uvoznih cijena, što rezultira negativnim efektom smanjenja razmjene. Time je smanjeno zadovoljstvo kupaca i potrošača, ali je smanjen i prihod u proračun države (u slučaju da je uvoz bio opterećen uvoznom carinom). Također, jedan od negativnih efekata je i realokacija dohotka od potrošača u državi domaćina prema domaćim proizvođačima te redistribucija resursa iz nezaštićene proizvodnje ka zaštićenoj (Lolić – Čipčić, 2015).

Uvozne kvote su svoj vrhunac dostigle nakon Drugog svjetskog rata, tog su trenutka bile vrlo često korištene u zapadnoj Europi. Nakon Drugog svjetskog rata, uvozne kvote koristile su se

u svim industrijskim državama. Industrijske države koristile su ih kako bi zaštitile domaću poljoprivredu, također, koristile su ih i države u razvoju iz razloga što su njima poticali supstituciju uvoza proizvoda koji su bili proizvedeni, ali i zbog uravnoteženja platne bilance (Salvatore, 2013). Kvote pružaju sigurnost domaćim poduzećima zbog toga što osiguravaju određeni postotak udjela na domaćim tržištima, ali to rezultira negativnim učinkom prema inovacijama jer smanjuje motivaciju poduzeća za ulaganjem u inovaciju proizvodnih pogona zbog znanja sigurnosti. Kvote mogu utjecati na to da se na domaćem tržištu stvori monopolska moć te time cijene postaju jako visoke čak i bez utjecaja konkurencije iz inozemstva koja bi nadmašila cijenu (Grgić i Bilas, 2008). Vlada, domaći uvoznici te strani izvoznici ostvaruju prihod od kvota. Vlada prodaje dozvole za uvoz sve do veličine koju određuje kvota i time ostvaruje prihod. Vlada domaćim izvoznicima dijeli uvozne dozvole i oni time ostvaruju svoj prihod. U konačnici, strani proizvođači također kvotama ostvaruju prihod prilikom udruživanja u kartel, dok pritom domaći izvoznici konkuriraju između sebe (Jurčić i sur., 2017).

U slučaju da država koja je uvoznica navodi drugu državu da "dobrovoljno" smanji svoj uvoz, ali pod prijetnjom viših trgovinskih ograničenja tada se to naziva dobrovoljnim ograničenjem uvoza. Izvoz tada ima prijetnju prema cijeloj industriji u državi domaćina (Salvatore, 2013). Zbog neravnoteže koja se događa u vanjskotrgovinskoj bilanci dogovara se posebna vrsta selektivne kvote. Posebna vrsta selektivne kvote uključuje dobrovoljno ograničenje izvoza, a ono se dogovara bilateralno. U bilateralnim razgovorima država koja ostvaruje deficit u vanjskom trgovanju nastoji ostvariti "dobrovoljno" ograničavanje izvoza države koja ostvaruje suficit. Time se izbjegava uvođenje kvota (Babić i Babić, 2008). Efekt količinskog ograničenja izvoza na državu uvoznicu isti je kao i učinak carina ili uvoznih kvota, ali uz činjenicu da renta pripada stranoj državi. Zaključno, izvozne kvote štetnije su za uvoznju državu nego li za njene obične uvozne restrikcije (Grgić i Bilas, 2008).

Osim uvođenja carinskih trgovinskih ograničenja, uvoz se može smanjiti i domaća proizvodnja se može povećati i putem subvencija. Subvencije se pružaju proizvođačima, a financiraju se iz proračuna ili putem poreza na potrošnju (Grgić i Bilas, 2008). Uz dosadašnje mjere ograničenja, postoje i mjere poticanja.

Izvozne subvencije moguće je definirati kao izravna plaćanja nacionalnim izvoznicima ili pak potencijalnim izvoznicima, te kao zajmove sa vrlo povoljnim kamatnim stopama koji se pružaju stranim kupcima za poticanje izvoza. Izvoznim se subvencijama potiču izvoznici da izvoze što više. Poticanje izvoznika na izvoz robe rezultira podizanjem domaće cijene izvoznog proizvoda s obzirom na cijene koje su prikazane na inozemnim tržištima (Salvatore, 2013). Subvencija

ujedno kao poticaj podiže cijenu za proizvođače, kupce i potrošače. Prilikom primjene subvencija potrošači će htjeti trošiti manje (radi visokih cijena), dok će proizvođači više proizvoditi ali i više izvoziti. U primjeni subvencija nema ograničenja kao kod carina, jedino bitno ograničenje je državni proračun (Jurčić i sur., 2017). Izvozna subvencija smanjuje potrošačev, a ujedno povećava proizvođačev boljitak, pri tome dobitak proizvođača je znatno veći nego gubitak potrošača. U konačnici, mjera izvoznih subvencija je vrlo skupa. Ako bi se u obzir uzeo cjelokupni trošak subvencija, krajnji efekt je negativan (Grgić i Bilas, 2008). Izvozne subvencije mogu se smatrati i kao jedna vrsta dampinga. Unatoč tome što su subvencije ilegalne međunarodnim sporazumom, većina ih država upotrebljava. Primjerice, pojedine industrijske države stranim kupcima, izvozniciima pružaju zajmove po znatno niskim kamatnim stopama za financiranje kupnje putem agencija. Primjer takve agencije je američka Export-Import Banka (Salvatore, 2013).

4. ANALIZA VANJSKOTRGOVINSKE RAZMJENE RH PRIJE I NAKON ULASKA U EUROPSKU CARINSKU UNIJU

U ovom poglavlju rada biti će prikazano kretanje robne razmjene RH prije i nakon ulaska u EU. Osim prikaza kretanja ukupne robne razmjene kroz godine, biti će napravljena i analiza uvoza i izvoza prema NKD-u (nacionalna klasifikacija djelatnosti), te na posljepku dati će se prikaz najvažnijih trgovinskih partnera. Cilj ovog poglavlja je analizirati trgovinsku robnu razmjenu prije i nakon ulaska RH u punopravno članstvo EU, te odraz članstva na moguće promjene unutar trgovinske razmjene.

Pojam trgovinske bilance usko je povezan uz statističku analizu kretanja robne razmjene određene države. Trgovinska bilanca predstavlja odnos vrijednosti ukupnog uvoza i ukupnog izvoza promatrane države u određenom vremenskom razdoblju, najčešće u razdoblju od jedne godine. Podjela trgovinske bilance je na: aktivnu, pasivnu i uravnoteženu. Ukoliko je vrijednost izvoza robe veća od uvoza robe, to se naziva aktivnom bilancom (Andrijanić, 2012). Pasivna bilanca označava stanje u kojem je vrijednost uvoza veća od izvoza. Ako je vrijednost uvoza i izvoza izjednačena tj. ravnotežna, tada se radi o uravnoteženoj bilanci. Sve se vrste trgovinske bilance sastoje na temelju statističkih podataka vanjske trgovine. Trgovinska bilanca također sadrži i strukturu uvoza i izvoza roba (npr. sirovine), a ne samo njihovu ukupnu vrijednost (Krugman i Obstfeld, 2009).

4.1. Robna razmjena Republike Hrvatske prije punopravnog ulaska u EU

U ovom dijelu rada biti će promatrana trgovinska razmjena RH prije ulaska u punopravno članstvo EU, odnosno razdoblje od 2010. do 2012. godine (Hrvatska je 1. srpnja 2013. godine postala punopravna članica EU).

Tablica 2. Prikaz robne razmjene RH s inozemstvom u razdoblju od 2010. – 2012. godine (u tis. €)

Godina	IZVOZ	stopa rasta (%)	UVOZ	stopa rasta (%)	SALDO ROBNE RAZMJENE	POKRIVENOST UVOZA IZVOZOM (%)
2010.	8 905 242	18,27	15 137 011	-0,55	-6 231 769	58,8
2011.	9 582 161	7,6	16 281 147	7,55	-6 698 986	58,9
2012.	9 628 650	0,49	16 214 395	-0,41	-6 585 745	59,4

Izvor: obrada autora prema Državnom zavodu za statistiku (DZS) (2012)

Prema prikazanim podacima iz tablice 2. vidljivo je da se izvoz RH u godinama prije ulaska u punopravno članstvo EU konstantno povećavao, a svoj vrhunac dosegao je 2012. godine kada je iznosio 9 628 650 mil. €. Unatoč konstantnom povećanju izvoza, stopa rasta drastično je padala, odnosno rast se usporavao. Kod uvoza su se u prikazanim godinama događale česte oscilacije. Značajan pad uvoza zabilježen je 2010. godine, dok je u 2011. godini zabilježen rast stope uvoza za čak 7,55%. Pokrivenost uvoza izvozom kroz tri prikazane godine bila je na sličnoj razini, iako je kroz godine zabilježen njen porast. Porast pokrivenosti uvoza izvozom dogodio se iz razloga konstantnog rasta izvoza po znatno većim stopama od uvoza, iznimka je zabilježena 2011. godine kada su stope uvoza i izvoza zabilježile sličan rast. Navedeni podatci o saldu robne razmjene prikazuju pasivnu trgovinsku bilancu RH, što znači da je kroz tri promatrane godine uvoz bio znatno veći od izvoza roba. U 2012. godini zabilježeno je smanjenje deficita radi veće stope izvoza u odnosu na uvoz.

4.1.1. Robna razmjena RH s ekonomskim grupacijama

Tablica 3. Prikaz udjela ekonomskih grupacija u ukupnoj robnoj razmjeni RH u razdoblju od 2010. – 2012. godine (u tis. €)

Udio u ukupnoj razmjeni (%)		EU	CEFTA	EFTA	OPEC	Ostale europske države	Ostale države
2010.	Izvoz	61,1	18,7	1,1	3,7	4,2	11,2
	Uvoz	60,2	5,4	2	0,6	12,4	19,5
2011.	Izvoz	59,8	19,2	2,4	2,4	5,2	11
	Uvoz	61,8	5,9	2	0,8	9,3	20,2
2012.	Izvoz	58,2	21	1,3	1,8	5,5	12,3
	Uvoz	62,5	6,1	2,5	1	9,4	18,5

Izvor: obrada autora prema Državnom zavodu za statistiku (DZS) (2012)

Prema prethodno prikazanoj tablici 3. uočava se kako najveći postotci udjela u ukupnoj razmjeni RH otpadaju na države članice EU i to u godinama prije punopravnog članstva (2010.-2012.). U promatranom razdoblju od 2010.-2012. godine RH bila je članica CEFTE, koja je ujedno drugi najvažniji trgovinski partner. CEFTA je drugi najvažniji trgovinski partner posebice zbog toga što gotovo petina izvoza otpada na države članice CEFTE. Kada se promatraju udjeli izvoza dva najvažnija trgovinska partnera (EU i CEFTA) uočava se neznatan pad udjela izvoza EU, dok se kod CEFTE može uočiti blagi rast iz godine u godinu. OPEC je treći najvažniji trgovinski partner, a nakon njega slijedi EFTA. Udio izvoza u države OPEC-a smanjuje iz godine u godinu, 2010. godine iznosio je 3,7%, dok 2012. godine iznosi 1,8%. U 2011. godini udio izvoza u države OPEC-a bio je jednak kao i u države EFTA-e, iznosio je 2,4%. Nakon značajnog porasta udjela u 2011. godine, 2012. godine došlo je do značajnog pada udjela izvoza u države EFTA-e. Prilikom promatranja udjela u ukupnom uvozu uočava se blagi rast kod uvoza iz EU, te kroz godine udio uvoza pretječe udio izvoza u države EU u ukupnoj razmjeni. Može se uočiti kako je udio uvoza iz država CEFTA-e također u blagom porastu, 2010. godine iznosio je 5,4%, dok u 2012. iznosi 6,1%. Istodobno, udio uvoza iz država CEFTA-e trostruko je manji od izvoza. Udio uvoza u ostale europske i svjetske države znatno veći je od izvoza. Udio uvoza iz država EFTA-e i OPEC-a u blagom je godišnjem porastu. Iz navedene tablice moguće je zaključiti kako razmjena sa EU ima najveći utjecaj na trgovinsku bilancu RH zbog najvećeg udjela u ukupnoj razmjeni.

4.1.2. Države partneri u robnoj razmjeni RH

U razdoblju od 2010. do 2012. godine, odnosno prije ulaska RH u punopravno članstvo EU najveće države partneri u robnoj razmjeni iz EU bile su Slovenija, Italija i Njemačka. Kroz razdoblje 2010. godine zabilježen je značajan dvoznamenkasti rast izvoza u Sloveniju, Italiju i Njemačku. Pošto Slovenija, Italija i Njemačka čine više od 1/3 izvoznog tržišta, s toga je ukupan izvoz RH te izvoz u države EU također bio dvoznamenkast. U 2011. godini zabilježen je pad izvoza prema Italiji, dok se porast izvoza i dalje bilježi prema Sloveniji i Njemačkoj. Porast izvoza prema Sloveniji i Njemačkoj nije bio toliko značajan, što prikazuje i usporeni rast ukupnog uvoza i izvoza u EU. U 2011. godini zabilježen je rast uvoza u sve tri države u odnosu na prethodnu 2010. godinu (Državni zavod za statistiku (DZS), 2010). Pad izvoza u Italiju zabilježen je i u 2012. godini, također izvoz prema Sloveniji i Njemačkoj imao je trostruko manji rast nego prethodne 2011. godine. Trostruko manji rast unutar 2012. godine doveo je do pada izvoza RH u države članice EU. Pad uvoza kroz razdoblje 2012. godine zabilježen je u Sloveniji i to za 5,3%, dok je u Sloveniji i Njemačkoj uvoz i dalje bio blago u porastu, ali znatno manje u odnosu na prethodnu 2011. godinu.

Najveći vanjskotrgovinski partneri izvan EU-a u području izvoza bile su Srbija te Bosna i Hercegovina. Srbija i BiH članice su CEFTA-e te dijele granicu sa RH, s toga bilo je očekivano da su jedne od najvećih vanjskotrgovinskih partnera. Izvoz u BiH kroz godine bio je u konstantnom porastu, a porast izvoza zabilježen je i u Srbiji nakon 2010. godine u kojoj je bio zabilježen pad. U 2010. i 2011. godini treća najveća partner država bio je SAD i tada je zabilježena visoka stopa izvoza. U 2012. godini treća najveća partner država postaje Rusija zbog toga što se izvoz u nju povećao za gotovo 45,5% u odnosu na prethodnu, 2011. godinu. Najveće stope uvoza zabilježene su iz Rusije, Kine te BiH. Iz godine u godinu zabilježen je sve veći rast uvoza iz Kine i BiH. Nakon značajnog pada uvoza iz Rusije u razdoblju od 2010. do 2011. godine, unutar 2012. godine zabilježen je ponovni rast. Zaključno, udio izvoza u države CEFTA-e trostruko je veći nego udio uvoza iz tih država. Udio uvoza iz trećih država dvostruko je veći od udjela izvoza RH u treće države (Državni zavod za statistiku (DZS), 2010). BiH je najvažnija država izvan EU u koju se izvozi, dok je Rusija najvažnija država iz koje se uvozi, a da također nije članica EU. Nakon Rusije najveću stopu uvoza bilježe Italija i Njemačka.

4.1.3. Robna razmjena prema djelatnostima

U 2010. godini najveći robni izvoz zabilježen je kod Prerađivačke industrije koja je činila 90,9% ukupnog izvoza s godišnjim rastom od 19,6%. Udio u izvozu od 13,3% uz godišnji rast od 78% bilježi Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava. Porast izvoza zabilježen je i kod

Proizvodnje kemikalija i kemijskih proizvoda sa ukupnim udjelom od 7,4% te rastom za 43,7%. Najveći postotak uvoza odnosio se na Prerađivačku industriju koja je ukupno činila 81,9% uvoza uz značajan pad od 2,2%. Značajnom padu od 2,2% kod Prerađivačke industrije pridonesao je pad uvoza Proizvodnje strojeva i uređaja koja čini 7,9% od ukupnog uvoza, a kroz 2010. godinu bilježi pad za 24%, te Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica koja je u 2010. godini činila 4,8% ukupnog uvoza, a bilježi pad od 18,5% (Državni zavod za statistiku (DZS), 2010).

U 2011. godini najveći dio ukupnog izvoza, 90,6% činila je Prerađivačka industriju, također zabilježen je rast ukupnog izvoza od 9,4% u odnosu na 2010. godinu. Najveći udio u izvozu činila je Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava sa ukupno 11,8%, ali uz značajan pad od 2,4%. Proizvodnja električne opreme također zabilježila je rast od 5,5% u ukupnom udio od 7,3%, dok je najveći rast zabilježila Proizvodnja metala i to čak za 38,4%, odnosno 3,8% udjela ukupnog izvoza. Vodeća u ukupnom uvozu bila je Prerađivačka industrija sa 81% udjela u ukupnom uvozu te stopom rasta od 8,6%. Velik dio udjela u ukupnom uvozu bilježe: Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda 8,7% sa ukupnom stopom rasta od 4,4%, zatim proizvodnja prehrambenih proizvoda sa udjelom od 7,7% te ukupnim rastom od 11,8%, te Proizvodnja strojeva i uređaja sa ukupnim udjelom također od 7,7% i ukupnim rastom od 7,3%. Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda 2011. godine zabilježila rast uvoza za 61,3% u odnosu na 2010. godinu, a njen udio u ukupnom uvozu iznosi 6,7% (Državni zavod za statistiku (DZS), 2011).

Kroz razdoblje 2012. godine Prerađivačka industrija činila je 89,6% ukupnog izvoza uz zabilježen blagi rast od 0,5%. Najveći udio u izvozu imala je Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda 11,7% sa stopom rasta od 11,2%. Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava bilježi udio 7,9% s velikim padom od 32,1%. Proizvodnja električne opreme imala je udio izvoza od 7,5% s rastom od 4,7%, zatim Proizvodnja strojeva i uređaja 7% s rastom od 5,7%. Najveću stopu rasta bilježi Proizvodnja metala 17,6% s udjelom od 4,4%. Najveći udio u ukupnom uvozu bilježi Prerađivačka industrija 80,3% s blagim padom od 0,2%. Udio u uvozu Proizvodnje prehrambenih proizvoda iznosi 8,6% uz godišnji rast od 12,4%. Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda bilježi 8,3% sa padom od 3,7%, dok je Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava imala najveći porast uvoza 64,2% uz stopu u ukupnom udjela uvoza od 2,8% (Državni zavod za statistiku (DZS), 2012).

4.2. Robna razmjena Republike Hrvatske nakon punopravnog ulaska u EU

U ovom dijelu rada biti će promatrana trgovinska razmjena RH nakon ulaska u punopravno članstvo EU, odnosno razdoblje od 2013. do 2022. godine (Hrvatska je 1. srpnja 2013. godine postala punopravna članica EU).

Tablica 4. Prikaz robne razmjene RH s inozemstvom u razdoblju od 2010. – 2022. godine (u tis. €)

Godina	IZVOZ	stopa rasta (%)	UVOZ	stopa rasta (%)	SALDO ROBNE RAZMJENE	POKRIVENOST UVOZA IZVOZOM (%)
2010.	8 905 242	18,27	15 137 011	-0,55	-6 231 769	58,8
2011.	9 582 161	7,6	16 281 147	7,55	-6 698 986	58,9
2012.	9 628 650	0,49	16 214 395	-0,41	-6 585 745	59,4
2013.	9 589 448	-0,41	16 527 900	3,64	-6 938 451	58,1
2014.	10 368 782	8,13	17 129 405	3,64	-6 760 623	60,5
2015.	11 527 852	11,18	18 482 861	7,9	-6 955 009	62,4
2016.	12 316 569	6,84	19 711 866	6,65	-7 395 279	62,5
2017.	14 016 495	13,8	21 891 649	11,06	-7 874 704	64
2018.	14 543 427	3,76	23 747 557	8,48	-9 204 130	61,2
2019.	15 226 703	4,7	24 980 960	5,19	-9 754 256	60,9
2020.	14 899 762	-2,15	22 917 867	-8,26	-8 018 105	65
2021.	19 187 681	28,78	28 447 605	24,13	-9 259 924	67,4
2022.	23 963 213	24,89	41 570 084	46,13	-17 606 871	57,6

Izvor: obrada autora prema Državnom zavodu za statistiku (DZS) (2022)

U prikazanoj tablici 4. godine u kojima je Hrvatska punopravna članica EU prikazane su drugačije boje. Hrvatska je postala punopravnom članicom EU 01.07.2013. godine pa je prema tome 2014. prva cjelovita godina članstva.

Prema navedenim podacima u tablici 4. uočava se usporevanje dosadašnjeg konstantnog rasta izvoza koje je započelo u godinama prije ulaska u punopravno članstvo EU te se nastavilo u prvoj godini članstva. U 2013. godini izvoz je ostao skoro pa na istoj razini kao prethodne 2012. godine, dok je istodobno rastao uvoz po znatnoj većoj stopi nego u godini ranije, rezultat toga je smanjenje pokrivenosti uvoza izvozom na 58,1%. 2014. godina prva je cjelovita godina

članstva RH u EU te je zabilježen rast uvoza i izvoza u odnosu na prethodnu 2013. godinu. U 2014. godini stopa rasta izvoza bila je znatno veća od stope rasta uvoza, zbog toga došlo je do smanjenja deficita robne razmjene te je rezultat toga rast stope pokrivenosti uvoza izvozom 60,5%. U 2015. godini rast uvoza i izvoza se nastavio, a kako je stopa izvoza rasla po znatno većoj stopi rasla je i ukupna pokrivenost uvoza izvozom 62,4%. U 2016. godini rast uvoza i izvoza se usporio, a stope rasta bile su vrlo slične i zbog toga je pokrivenost uvoza izvozom također ostala na skoro istoj razini kao i prethodne 2015. godine. Kroz razdoblje 2017. godine uvoz i izvoz bilježe dvoznamenkastu stopu rasta, izvoz raste po nešto većoj stopi od 13,8%, dok pokrivenost uvoza izvozom doseže čak 64%. U 2018. godini usporen je uvoz i izvoz, ali značajniji je pad izvoza zbog kojeg pada i stopa pokrivenosti uvoza izvozom na 61,2%. U 2019. godini stopa rasta iznosila je 4,7%, dok je stopa uvoza iznosila 5,19%. Stopa pokrivenosti uvoza izvozom u 2019. godini neznatno se smanjila na 60,9%. U 2020. godini zabilježen je drastični pad uvoza, ali i izvoza što je posljedica COVID-19 krize. Stopa pokrivenosti 2020. godine povećala se na 65%. U 2021. godini smanjila su se ograničenja uzrokovana COVID-19 krizom te je tada zabilježen nagli rast kako uvoza tako i izvoza, stopa pokrivenosti uvoza izvozom također je bila u porastu i iznosila je 67,4%. Kroz razdoblje 2022. godine događa se nagli rast stope uvoza na 46,13% što rezultira smanjenjem pokrivenosti uvoza izvozom na 57,6%.

Nakon ulaska u punopravno članstvo EU nastavilo se povećanje deficita, uz iznimku na 2014. godinu kada je stopa izvoza bila znatno veća od uvoza, dok je pokrivenost uvoza izvozom u gotovo svim godinama članstva bila znatno veća nego prije ulaska u punopravno članstva EU.

4.2.1. Robna razmjena RH s ekonomskim grupacijama

Tablica 5. Prikaz udjela ekonomskih grupacija u ukupnoj robnoj razmjeni RH u razdoblju od 2010. – 2022. godine (u tis. €)

Udio u ukupnoj razmjeni (%)		EU	CEFTA	EFTA	OPEC	Ostale europske države	Ostale države
2010.	Izvoz	61,1	18,7	1,1	3,7	4,2	11,2
	Uvoz	60,2	5,4	2	0,6	12,4	19,5
2011.	Izvoz	59,8	19,2	2,4	2,4	5,2	11
	Uvoz	61,8	5,9	2	0,8	9,3	20,2
2012.	Izvoz	58,2	21	1,3	1,8	5,5	12,3
	Uvoz	62,5	6,1	2,5	1	9,4	18,5
2013.	Izvoz	61,7	19,7	1,7	2	4,9	9,4
	Uvoz	73,9	5,9	1,5	0,9	6,8	4,4
2014.	Izvoz	63,9	20,2	1,7	2,3	4,1	7,5
	Uvoz	76,4	5,3	1,2	1,5	6,4	8,2
2015.	Izvoz	66,7	17,9	1,6	2	3,1	8,7
	Uvoz	78	5,5	1	1,6	3,7	9,2
2016.	Izvoz	66,4	16,4	1,6	2,5	3,7	9,2
	Uvoz	77,2	5,9	1	1,7	2,9	10,4
2017.	Izvoz	64,9	17,4	1,6	1,5	3,4	10,9
	Uvoz	78,1	6,2	0,9	2,2	2,8	8,8
2018.	Izvoz	68,7	16,9	1,8	1,7	3,1	7,8
	Uvoz	78,1	6	1	2,5	3,1	9
2019.	Izvoz	68,3	17,9	1,8	0,9	2,5	8,3
	Uvoz	80,4	5,5	0,7	1,6	2,9	7,6
2020.	Izvoz	69,3	16,2	1,7	0,7	4,2	7,7
	Uvoz	76,6	6,7	0,7	0,7	3,8	10,9
2021.	Izvoz	69,3	16,2	1,7	0,7	4,2	7,7
	Uvoz	76,6	6,7	0,7	0,7	3,8	10,9
2022.	Izvoz	68,6	19,2	1,6	0,8	3,8	5,8
	Uvoz	70,4	7,4	0,5	0,2	3,1	17,8

Izvor: obrada autora prema Državnom zavodu za statistiku (DZS) (2022)

U prikazanoj tablici 5. godine u kojima je Hrvatska punopravna članica EU prikazane su drugačije boje. Hrvatska je postala punopravnom članicom EU 01.07.2013. godine pa je prema tome 2014. prva cjelovita godina članstva.

Prema prikazanim podacima u tablici 5. uočava se povećanje udjela izvoza i uvoza nakon ulaska RH u punopravno članstvo EU. Već u prvoj godini članstva udio uvoza robe iz EU znatno se povećao i to za 10% u odnosu na razdoblje prije punopravnog članstva. Od 2013. godine uvoz roba iz EU čini $\frac{3}{4}$ uvoza RH. Prilikom ulaska u punopravno članstvo EU,

Republika Hrvatska je prestala biti članica CEFTA-e. Izlazak RH iz CEFTA-e nije imao značaj utjecaj na izvoz i uvoz roba, uvoz roba iz država članica CEFTA-e ostao je skoro pa izjednačen, dok udio CEFTA-e u ukupnom izvozu RH bilježi blagi pad. Udio izvoza u države OPEC-a nije se značajno mijenjao, najveća stopa nakon punopravnog članstva RH u EU zabilježena je 2016. godine 2,5%. Udio uvoza iz država OPEC-a također je bio u porastu sve do 2019. godine kada se bilježi značajan pad u odnosu na prethodnu 2018. godinu. Udio uvoza tada je pao sa 2,5% u 2018. godini na 1,6% u 2019. godini. Značajan pad posljedica je COVID-19 krize koja je prouzročila posljedice na cjelokupno svjetsko gospodarstvo. Stope udjela uvoza i izvoza iz ostalih europskih (koje nisu članice EU) te ostalih država u konstantnim su oscilacijama kako prije tako i nakon ulaska RH u punopravno članstvo EU.

4.2.2. Države partneri u robnoj razmjeni RH

Nakon ulaska RH u punopravno članstvo EU vanjskotrgovinski partneri ostali su nepromijenjeni. Glavni partneri iz područja EU i dalje su bile države: Slovenija, Italija i Njemačka. U 2014. godini zabilježen je porast izvoza u Italiju, dok je izvoz u Sloveniju i Njemačku bio u konstantnom porastu. Tijekom 2014. godine RH je u Sloveniju znatno više izvozila nego u Njemačku, Slovenija je tada postala druga država izvoza RH te je udvostručila svoj ukupni udio u izvozu RH. U 2017. godini izvoz u Njemačku znatno je rastao, dok je u Sloveniju bio u padu, tada Njemačka opet postaje drugo najveće izvozno tržište RH. Nakon 2013. godine RH najviše uvozi sa tržišta Njemačke. Uvoz iz Njemačke kroz naredne godine bio je u konstantnom rastu. Italija zauzima drugo mjesto najvećeg uvoznika te je uvoz također bio u porastu. Udio uvoza iz Slovenije povećavao se nakon 2013. u odnosu na razdoblje prije ulaska RH u EU (2010.-2012). Najveći trgovinski partneri izvan EU i dalje su bile susjedne države: Srbija i BiH (Državni zavod za statistiku (DZS), 2013). Izvoz u BiH prije ulaska RH u EU bilježi konstantni rast, a nakon 2013. godine zabilježen je blagi pad izvoza. Tijekom 2015. godine zabilježen je pad udjela izvoza u BiH koji tada postaje jednoznačen. Izvoz u Srbiju je tijekom godina prije i nakon ulaska u EU bio u porastu. Od 2013. godine izvoz u Rusiju značajno pada, od 2015. SAD postaje treće izvozno tržište RH. Nakon 2015. godine izvoz u SAD bio je u konstantnom porastu, 2018. godine zabilježen je drastičan pad za 38%. Nakon ulaska RH u EU, 2014. godine zabilježen je drastični pad uvoza iz Rusije. Rusija tada prestaje biti među vodećim državama uvoznicama u RH. U godini nakon, 2015., Kina pretječe Rusiju i ujedno postaje najvećim uvoznikom RH nakon ulaska u punopravno članstvo EU. Uvoz iz Kine tada je zabilježio dvoznačen rast. U 2014. godini uvoz iz BiH bio je u konstantnom porastu, ali ako se sagleda rast u ukupnom uvozu ostao je isti kao i prethodne 2013. godine. Od

2015. godine Srbija postaje jedan od najvećih uvoznika RH nakon Kine i BiH. Uvoz iz Srbije kroz naredne godine bio je u konstantnom porastu, ali unatoč tome njen udio u ukupnom uvozu RH nije bio značajno promijenjen. Zaključno, nakon ulaska RH u punopravno članstvo EU 2013. godine oslabili su trgovinski odnosi među Hrvatskom i Rusijom, dok Srbija i BiH i dalje ostaju najvažniji trgovinski partneri izvan područja EU (Državni zavod za statistiku (DZS), 2014).

4.2.3. Robna razmjena prema djelatnostima

U 2013. godini Prerađivačka industrija činila je 87,7% ukupnog izvoza RH, što je pad od značajnih 2,8% u odnosu na prethodnu 2012. godinu. Bilježi se pad Proizvodnje koksa i rafiniranih naftnih proizvoda za 11,3%. Proizvodnja strojeva i uređaja imala je udio od 7,6%, dok je Proizvodnja električne opreme imala udio od 7,1%. Rast izvoza zabilježen je kod Proizvodnje računala, elektroničkih i optičkih proizvoda za 29,2% te kod Proizvodnje gotovih metalnih proizvoda za 26,2%. Najveći pad izvoza imala je Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava, ukupno 51,8%. U 2013. godini najveći dio uvoza 80,5% činila je Prerađivačka industrija s blagim porastom od 2,3%. Najveći udio u izvozu bilježe: Proizvodnja prehrambenih proizvoda 9%, Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda 8,4%, te Proizvodnja strojeva i uređaja 7,6%. Proizvodnja kože i srodnih proizvoda 57,5%, te Proizvodnja računala, elektroničkih i optičkih proizvoda 20,9% tijekom 2013. bilježe najveću stopu rasta. Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava sa 55% i Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda 14,6% ostvaruju najveći pad uvoza (Državni zavod za statistiku (DZS), 2013).

U 2014. godini Prerađivačka industrija bilježi 87,4% izvoza uz rast od 8,6%. Najveći udio u izvozu imali su: Proizvodnja koksa i rafiniranih proizvoda 9%, Proizvodnja strojeva i uređaja 8,1%, te Proizvodnja prehrambenih proizvoda 7,7%. Najveći rast bilježi Proizvodnja odjeće 56,5% i Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica 55,7%. Najveći pad izvoza imala je Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava. Prerađivačka industrija činila je i najveći dio uvoza od 84,4% s rastom od ukupno 10%. Najveći udio u uvozu imala je Proizvodnja prehrambenih proizvoda 9,5% i Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda 8%. Najveći porast uvoza u odnosu na prethodnu, 2013. godinu imala je Proizvodnja odjeće 70,5% (Državni zavod za statistiku (DZS), 2014).

Osim Prerađivačke industrije koja je u 2015. godini činila 87,9% izvoza (rast 11,6%), najveći udio u izvozu bilježe: Proizvodnja koksa i rafiniranih proizvoda 9%, zatim, Proizvodnja strojeva i uređaja 8,1%, te Proizvodnja prehrambenih proizvoda 7,7%. Najveći rast bilježi Proizvodnja odjeće za 56,5% i Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica za ukupno

55,7%. Najveći pad izvoza bilježi Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava 38,8%. Prerađivačka industrija također je činila najveći dio uvoza, 84,8% sa stopom rasta od 10%. Najveći udio u uvozu RH u 2015. imale su Proizvodnja prehrambenih proizvoda 9,5% i Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda 8%. Najveći porat uvoza imala je Proizvodnja odjeće, 70,5% (Državni zavod za statistiku (DZS), 2015).

U 2016. godini Prerađivačka industrija ostvaruje kontinuirani porast izvoza od 6,9%, njenu ukupno sudjelovanje u izvozu iznosilo je 88,9%. Najveći doprinos porastu izvoza 55,1% ostvarila je Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka. Utjecaj na povećanje ukupnog izvoza imala je i Proizvodnja gotovih metalnih proizvoda, osim strojeva i opreme, s ukupnim udjelom od 7,6% i porastom izvoza za gotovo 20%. Povećanju uvoza u 2016. godini pridonijela je Prerađivačka industrija s ukupnim udjelom 87,9% u ukupnom uvozu, porast od 7,7%. Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka kao i kod izvoza, najviše je pridonijela i povećanju uvoza, s porastom od 47,3%. Osim Proizvodnje osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka, uvozu je znatno pridonijela i Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica s porastom uvoza od 24,5% (Državni zavod za statistiku (DZS), 2016).

U 2017. godini Prerađivačka industrija i dalje bilježi porast od 13% u ukupnom izvozu i time čini najveći utjecaj na porast ukupnog izvoza RH. Svojim doprinosom na povećanje ukupnog izvoza RH pridonijele su i Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda s porastom od 40%, te zatim, Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka s ukupnim udjelom od 8% i porastom od 27%. U porastu uvoza također je najviše pridonijela Prerađivačka industrija, s ukupnim udjelom od 87% i znatnim porastom od 9%. Ostala prerađivačka industrija 3% i Proizvodnja metala s ukupnim udjelom od 6% i značajnim porastom od 17% znatno su pridonijele povećanju uvoza u 2017. godini (Državni zavod za statistiku (DZS), 2017).

Prerađivačka industrija je i u 2018. godini ostvarila blagi porast izvoza za 4% i time je činila 90% udjela ukupnog izvoza RH. Najveći doprinos porastu u ukupnom izvozu s ukupno 18% imala je i Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda, kao dio Prerađivačke industrije. Značajan utjecaj imala je i Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica s ukupnim udjelom od 5% i porastom izvoza za 22%. U 2018. godini porastu uvoza također najviše je doprinijela Prerađivačka industrija, s ukupnim udjelom u uvozu od 87% te povećanjem uvoza za 8% u odnosu na prethodnu, 2017. godinu. Kao dio Prerađivačke industrije, Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica s udjelom od 8% u ukupnom uvozu najviše je

pridonijela povećanju uvoza za 18%. Svojim doprinosom na povećanje uvoza imala je i Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda s ukupnim udjelom od 8% i porastom za 13% (Državni zavod za statistiku (DZS), 2018).

U 2019. godini Prerađivačka industrija bilježi porast od 5,1% i time je činila 90,2% udjela ukupnog izvoza RH. Najveću stopu rasta 34,4% izvoza imala je Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava i time čini 3,4% udjela ukupnog izvoza. Osim Proizvodnje ostalih prijevoznih sredstava, stopu rasta izvoza bilježe i Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica za 27,1%, zatim, Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka za 12,2%, Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda za 7,5%, te Proizvodnja računala, elektroničkih i optičkih sklopova 3,4%. Najveću stopu pada izvoza za 10,3% ostvarila je Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda. Najveći udio uvoza u 2019. godini imala je Prerađivačka industrija sa 89,2% udjela i 7,9% rasta u odnosu na prethodnu 2018. godinu. Najveću stopu rasta uvoza bilježi Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda za 25,7%, zatim, Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava 32,6%, Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka 13,5% te Proizvodnja motornih vozila za 10,4% (Državni zavod za statistiku (DZS), 2019).

U 2020. godini uslijed pandemije COVID-19 uslijedio je drastičan pad stopa izvoza i uvoza. Stopa izvoza Prerađivačke industrije bila je u padu za 6,9% sa ukupnim udjelom od 85,9%. Najveću stopu pada izvoza bilježi Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda 46,9%, zatim, Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava 26,6%, Proizvodnja motornih vozila, prikolica i poluprikolica 21%, te Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda 4,6%. Stopu rasta izvoza bilježi Proizvodnja računala, elektroničkih i optičkih sklopova za 3,3%, te Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka za 1,8%. Kao što je prethodno navedeno u 2020. godini zabilježen je i pad stope uvoza. Prerađivačka industrija bilježi pad stope uvoza za 6,7% i time čini 91% udjela ukupnog uvoza. Najveću stopu pada bilježi Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda za 41,6%, zatim, Proizvodnja motornih vozila 29,2%, Proizvodnja metala za 4,6% te, Proizvodnja računala, elektroničkih i optičkih sklopova za 3,6%. Najveću stopu rasta uvoza bilježi Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka za 22,9% s ukupnim udiom uvoza od 7,4%. Porast uvoza Proizvodnje osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka rezultat je COVID-19 pandemije (Državni zavod za statistiku (DZS), 2020).

U 2021. godini nakon oporavka od COVID-19 krize stope izvoza i uvoza bile su u porastu. Prerađivačka industrija bilježi stopu rasta od 20,8% i time čini 80,6% udjela u ukupnom izvozu

RH. Najveću stopu porasta imala je Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda za 60,9%, zatim, Proizvodnja metala za 48,5% te Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava za 41,5%. Stopu pada izvoza bilježi Proizvodnja motornih vozila za 4,7% i Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka za 4,6%. U 2021. godini Prerađivačka industrija bilježi rast uvoza za 18,7% s ukupnim udjelom od 87,1%. Najveću stopu uvoza u 2021. godini bilježi Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda za 73,8%, zatim, Proizvodnja metala 53,7%. Stopu pada uvoza bilježi Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava za ukupno 29,1% i Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka za 3,9% (Državni zavod za statistiku (DZS), 2021).

U 2022. godini Prerađivačka industrija bilježi stopu rasta izvoza za 21,3% u odnosu na prethodnu 2021. godinu i time čini 78,2% ukupnog udjela. Najveću stopu rasta izvoza bilježi Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda za 70,2%, zatim, Proizvodnja metala 26,9%, Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda za 11,9%, Proizvodnje računala, elektroničkih i optičkih proizvoda za 9,8% te Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka za 4,6%. Stopu rasta uvoza bilježi Prerađivačka industrija za 31,9% s ukupnim udjelom od 78,6%,. Najveću stopu rasta uvoza bilježi Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda za 155,1% sa stopom udjela 78,6%. Porast stope uvoza bilježe još i Proizvodnja ostalih prijevoznih sredstava za 81,7%, zatim, Proizvodnja metala za 36,1%, Proizvodnja motornih vozila za 25,2%, Proizvodnja kemikalija i kemijskih proizvoda za 24,3%, Proizvodnja računala, elektroničkih i optičkih sklopova za 18,7% te Proizvodnja osnovnih farmaceutskih proizvoda i farmaceutskih pripravaka za 9,9%. (Državni zavod za statistiku (DZS), 2022).

5. ZAKLJUČAK

Ovim završnim radom pružen je teoretski prikaz u temeljne značajke vanjske trgovine i instrumente trgovinske politike s posebnim naglaskom na analizu vanjskotrgovinske razmjene Republike Hrvatske prije i nakon ulaska u punopravno članstvo EU.

Vanjska trgovina obuhvaća sveukupnu razmjenu materijalnih i nematerijalnih dobara među državama koje sudjeluju u trgovinskoj razmjeni. Moguće ju je podijeliti prema užem i širem smislu trgovanja. Trgovinska razmjena koja se odvija na domaćem tržištu unutar granica određene države znatno pridonosi razvoju proizvodnih pogona i nacionalnog gospodarstva. Razvoj proizvodnih pogona i razvoj nacionalnog gospodarstva znatno je utjecao na povećanje razmjene raznolike robe među državama koje sudjeluju u vanjskoj trgovinskoj razmjeni. Razmjena dobara i usluga kod pojedinih naroda smatra se vjekovnom praksom. Vjekovna praksa trgovanja stara je isto koliko i ljudska povijest. Međutim, međunarodna razmjena odnosi se na razmjenu dobara i usluga između različitih država, a objašnjenja i izvještaji u svezi takve razmjene započinju tek nakon uspona moderne nacionalne države, tj. krajem europskog srednjeg vijeka. Najstarija gledišta teorije koja se vežu uz vanjsko trgovinsku razmjenu potječu iz doba merkantilizma, iz perioda od XVII. do XVIII. stoljeća. U počecima 20. stoljeća države su zbog sve veće trgovinske razmjene ulazile u međusobne grupacije. To je dovelo do potrebe osnutka mreže kojom bi se raznim regulativama ujednačili i olakšali trgovinski odnosi. 1947. godine donesen je Opći sporazum o carinama i trgovini. Daljnjim razvitkom međunarodne trgovine od trgovine dobara i proizvoda prema trgovanju uslugama i idejama GATT je preobražen u Svjetsku trgovinsku organizaciju (WTO). Slobodan protok dobara, usluga i ljudi svjetsku proizvodnju svodi na njen maksimum, te istodobno donosi korist svim državama. Ograničenja, uvjeti i propisi koji se koriste u međunarodnom trgovanju nazivaju se trgovinskom politikom, a njena glavna podjela je na carinska i necarinska ograničenja. Od dana ulaska RH u punopravno članstvo EU, vanjskotrgovinska razmjena RH bila je u znatnom porastu, osim 2019. godine kada je nastupila pandemija COVID-19 koja je negativno utjecala na cjelokupno svjetsko gospodarstvo. Pristupom u carinsku uniju RH oslobođena je plaćanja carina prilikom trgovanja sa državama članicama EU. Prema izrađenoj analizi u posljednjem dijelu rada Prerađivačka industrija bilježi najveću stopu rast uvoza i izvoza te najveću stopu udjela u ukupnom uvozu i izvozu od 2013. do 2022. godine. Najveći doprinos porasta u ukupnom izvozu imala je Proizvodnja koksa i rafiniranih naftnih proizvoda, kao dio Prerađivačke industrije. Ostale proizvodnje većinom su bile u konstantnim oscilacijama iako ih većina rezultira rastom.

LITERATURA

- 1) Andrijanić, I., (2001.), *Vanjska trgovina; kako poslovati sa inozemstvom*. Zagreb: Mikrorad.
- 2) Andrijanić, I., (2005.), *Poslovanje u vanjskoj trgovini*. Zagreb: Mikrorad.
- 3) Andrijanić, I., Pavlović, D., (2016.), *Međunarodno poslovanje*. Zagreb: Libertas Međunarodno sveučilište, Plejada
- 4) Babić, A. & Babić, M., (2008.), *Međunarodna ekonomija*, sedmo dopunjeno i izmijenjeno izdanje. sedmo dopunjeno i izmijenjeno izdanje ur. Zagreb: Sigma savjetovanja d.o.o
- 5) Bastiat, F., (1996.), *Economic Sophisms*. Irvington-on-Hudson, NY: The Foundation for Economic Education, Inc., trans. and ed. Arthur Goddard
- 6) Državni zavod za statistiku (DZS) (2010.-2022.), *Robna razmjena RH s inozemstvom 2010.-2022. godine*, preuzeto 8. travnja 2023. s <https://podaci.dzs.hr/hr/arhiva/trgovina-i-ostale-usluge-robna-razmjena-s-inozemstvom-i-turizam/robna-razmjena-s-inozemstvom/robna-razmjena-rh-s-inozemstvom/>
- 7) Državni zavod za statistiku (DZS) (2011.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2010. konačni podatci*, preuzeto 8. travnja 2023 s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2011/04-02-04_01_2011.htm
- 8) Državni zavod za statistiku (DZS) (2012.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2011. konačni podatci*, preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2012/04-02-04_01_2012.htm
- 9) Državni zavod za statistiku (DZS) (2013.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2012. konačni podatci*, preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/04-02-03_01_2013.htm
- 10) Državni zavod za statistiku (DZS) (2014.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2013. konačni podatci*, preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2014/04-02-03_01_2014.htm
- 11) Državni zavod za statistiku (DZS) (2015.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2014. konačni podatci*, preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2015/04-02-02_01_2015.htm

- 12) Državni zavod za statistiku (DZS) (2016.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2015. konačni podaci*, preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2016/04-02-02_01_2016.htm
- 13) Državni zavod za statistiku (DZS) (2017.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2016. konačni podaci*, preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2017/04-02-02_01_2017.htm
- 14) Državni zavod za statistiku (DZS) (2018.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2017. konačni podaci*, preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2018/04-02-02_01_2018.htm
- 15) Državni zavod za statistiku (DZS) (2019.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2018. konačni podaci*, preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2019/04-02-02_01_2019.htm
- 16) Državni zavod za statistiku (DZS) (2020.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2019. konačni podaci*, preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2020/04-02-02_01_2020.htm
- 17) Državni zavod za statistiku (DZS) (2022.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2020. konačni podaci*, preuzeto 8. travnja 2023. s <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29548>
- 18) Državni zavod za statistiku (DZS) (2022.), *Robna razmjena RH s inozemstvom u 2021. konačni podaci*, preuzeto 8. travnja 2023. s <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29548>
- 19) Državni zavod za statistiku (DZS) (2022.), *Robna razmjena RH s inozemstvom – privremeni podaci od siječnja do prosinca 2022. i za siječanj 2023.*, preuzeto 8. travnja 2023. s <https://podaci.dzs.hr/2022/hr/29546>
- 20) Državni zavod za statistiku (DZS) (2013.), preuzeto 8. travnja 2023. s https://web.dzs.hr/Hrv_Eng/publication/2013/04-02-03_01_2013.htm
- 21) Grgić, M. & Bilas, V., (2008.), *Međunarodna ekonomija*. Zagreb: Lares plus d.o.o.
- 22) Jurčić, L., Jošić, H. & Jošić, M., (2017.), *Priručnik iz međunarodne ekonomije*. Zagreb: Ekonomski fakultet - Zagreb
- 23) Jurčić, LJ., Bilas, V., Franc, S., (2015.), *Međunarodna trgovina kroz povijest*. Zagreb: Alfa
- 24) Krugman, P. R., Obstfeld, M., (2009.), *Međunarodna ekonomija: Teorija i ekonomska politika*, MATE, Zagreb
- 25) Ljubić, F., (1994.), *Vanjska trgovina: tržišta, subjekti, poslovi, transakcije*, Zagreb, Školska knjiga

- 26) Matić, B., (2016.), *Međunarodno poslovanje: institucije, pravila, strategije*. Zagreb: Sveučilište u Zagrebu, Ekonomski fakultet
- 27) Pertot, V., Sabolović, D., (2004.), *Međunarodna trgovinska politika*, Narodne novine, Zagreb
- 28) Roberts, R., (2001.), *The Choice: A Fable of Free Trade and Protectionism*. Upper Saddle River, NJ: Prentice Hall
- 29) Salvatore, D., (2013.), *International Economics*. 11. izdanje ur. s.l.:Wiley
- 30) Strahinja, D., (2007.), *Međunarodna ekonomska teorija i politika*, Ekonomski fakultet, Rijeka
- 31) Vizjak, A., (2007.), *Svjetska trgovinska organizacija: postanak, ustroj i razvoj*, Opatija, Sveučilište u Rijeci

POPIS SLIKA

Slika 1. Prikaz podjele instrumenata trgovinske politike.....	16
---	----

POPIS TABLICA

Tablica 1. Prikaz proizvodnje prije specijalizacije.....	10
Tablica 2. Prikaz robne razmjene RH s inozemstvom u razdoblju od 2010. – 2012. godine (u tis. €).....	27
Tablica 3. Prikaz udjela ekonomskih grupacija u ukupnoj robnoj razmjeni RH u razdoblju od 2010. – 2012. godine (u tis. €).....	28
Tablica 4. Prikaz robne razmjene RH s inozemstvom u razdoblju od 2010. – 2022. godine (u tis. €).....	31
Tablica 5. Prikaz udjela ekonomskih grupacija u ukupnoj robnoj razmjeni RH u razdoblju od 2010. – 2022. godine (u tis. €).....	33